

Jarmo Röksä & Mikko Äärynen (toim.)

Kylät ja koulut

– Kylätoiminnan ja oppilaitosten yhteistyön ja kansalaisvaikuttamisen kehittäminen maaseudulla

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Jarmo Röksä & Mikko Äärynen (toim.)

Kylät ja koulut
– Kylätoiminnan ja oppilaitosten yhteistyön
ja kansalaisvaikuttamisen kehittäminen maaseudulla

ISBN 978-952-456-372-7 (painettu)

ISBN 978-952-456-373-4 (verkkojulkaisu)

ISSN 2343-0664 (painettu)

ISSN 2343-0672 (verkkojulkaisu)

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 106.

© Humanistinen ammattikorkeakoulu, 2020, Turku

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Suomen Kylät
Finlands Byar

Maa- ja metsätalousministeriö

Johdanto

Humanistisen ammattikorkeakoulun hankkeessa kehitettiin kylätoiminnan ja oppilaitosten välistä yhteistyötä maaseudulla. Hankkeen työnimenä oli Kylät ja koulut. Hankkeen tavoitteena oli tutkimus- ja kehittämistoiminnan avulla lisätä, parantaa, mallintaa ja levittää paikallisten kylätoimijoiden ja oppilaitosten välistä yhteistyötä maaseutualueilla opetuksen ja kasvatuksen kehittämiseksi sekä paikallisen osallisuuden ja lähidemokratian edistämiseksi.

Suomalaisessa yhteiskunnassa on pidetty aluekehityksen kannalta tärkeänä hyödyntää täysimääräisesti ja laadukkaasti olemassa olevia voimavaroja maaseutualueiden elinvoimaisuuden, ihmisten osallisuuden ja lähidemokratian kehittämiseksi. Julkinen valta voi osaltaan luoda uusia mahdollisuuksia kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kannustamiseksi aktiiviseen toimintaan ja uudenlaiseen yhteistyöhön. Myös oppilaitoksia tarvitaan, joten oppilaitosyhteistyön mahdollisuuksien tutkiminen ja kehittäminen on erittäin tarpeellista.

Oppilaitoksille ja kylätoimijoille suunnattujen kysely- ja haastattelututkimusten tulosten perusteella toteutimme neljän maakunnan (Uusimaa, Varsinais-Suomi, Keski-Suomi ja Pohjois-Savo) alueella yhteistyöpajoja ja pilotteja, joiden tuloksena syntyi aktiivisen kansalaisen ajokortti. Alun perin ajatuksena oli, että ajokortti tukisi yhteiskuntaopin opetussisältöjen omaksumista. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa korostetaan hankkeen tavoitteiden mukaisia aiheita, kuten demokraattisen toiminnan merkitystä ja yhteiskunnassa toimimisen taitoja.

Ajokortilla voisi olla käyttöä myös muissa oppiaineissa, kuten ympäristöopissa ja maantiedossa. Aktiivisen kansalaisen ajokortti sopii erittäin hyvin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainittuun ”oppimista myös luokkahuoneen ulkopuolella” tavoitteeseen.

Ajokortti edistää omalta osaltaan aktiivista kansalaisuutta ja vaikuttamista. Samalla se mahdollistaa yhteistyön lähiyhteisön toimijoiden kanssa, mikä puolestaan vahvistaa paikallista osallisuutta.

<i>Matti Pesola</i> Johdanto	3
<i>Jarmo Röksä</i> Kansalaisen vaikutusmahdollisuudet	5
<i>Timo Parkkola & Matti Pesola</i> Kansalaisvaikuttamisen maisemia - Kansalaistoiminta, harrastukset ja kyläkoulut aktivoivat	7
<i>Jarmo Röksä</i> Aluetoiminnan integroiminen kyläkoulutoimintaan - ajatuksia hankkeessa toteutetuista kokeiluista	11
<i>Marko Heikura & Jarmo Röksä</i> CASE 1: Koulun ja yhdistyksen välinen yhteistyö tapahtumatuotannossa. Salon lukiolaisten osallistuminen SaloJazz-tapahtuman tuotantoon	13
<i>Tarja Jukkala & Sanna Lukkarinen</i> CASE 2: Keski-Suomen männikkömetsissä ja rantojen raidoilla	17
<i>Juha Oksanen & Mikko Äärynen</i> CASE 3: Martikkalan koulu ja kylä rakentavat yhteisöllisyyttä yhteistuumin	23
<i>Jarmo Röksä</i> CASE 4: Kansalaisvaikuttamisen ajokortin pilotointi Kaukaisten koulussa Hyvinkäällä	26
<i>Jarmo Röksä</i> CASE 5: Kytäjän kyläkoulun ja paikallisyhdistysten välisen yhteistyön kehittäminen Hyvinkäällä	29
<i>Jarmo Röksä</i> Aktiivisen kansalaisen ajokortti	32
Liitteet	35

Kansalaisen vaikutusmahdollisuudet

Jarmo Röksä

Suomalaisen demokratian tunnuspiirre on *edustuksellinen demokratia*, jossa kansalaisten valitsevat edustajat tekevät yhteiskunnallisia päätöksiä. Kansalaisia voidaan myös osallistaa päätöksentekoon. *Osallistuvassa demokratiassa* kansalaiset ovat mukana päätöksentekoprosessissa asioiden valmisteluvaiheessa, kuten esimerkiksi kaavoitukseen liittyvällä lausuntokierroksella. Sosiaalinen media on lisännyt keskustelua demokratian kolmannesta muodosta eli *suorasta demokratiasta*. Voisivatko kansalaiset osallistua suoraan heitä koskevien asioiden päättämiseen niin sanotun Sveitsin mallin mukaisesti tai voisiko osallistuvan demokratian muotoja, kuten esimerkiksi kansanäänestyksiä, käyttää enemmän viestintäteknologian kehittymisen myötä?

Edustukselliseen demokratiaan kuuluvat olennaisesti puolueet ja valitsijayhdistykset. Puolueet ovat aatteellisia yhdistyksiä, joiden jäsenet voivat edustuksellisesti vaikuttaa puolueensa linjaan puolueiden päättävissä elimissä ja jäsenäänestyksissä. Edustuksellista demokratiaa on puolustettu päätöksenteon ja päätettävien asioiden vaativuudella. Päätökset edellyttävät laajaa perehtyneisyyttä, johon kansalaisilla ei nähdä olevan riittävästi resursseja tai aikaa. Edustuksellisessa demokratiassa kansalaiset voivat luottaa päätösten olevan hyvin valmisteltuja, harkittuja ja oikeutettuja.

Puolueisiin kuuluvien kansalaisten määrä on kuitenkin laskenut viime vuosikymmeninä. Järjestelmän oikeutusta, *legitimiteettiä*, on kyseenalaistettu. Demokraattisten rakenteiden ylläpito on pienenevän ihmisjoukon käsissä, ja politiikkaa syytetään siitä, että se on etäntynyt kansalaisten arjesta.

Edustuksellinen demokratia ei ole katoamassa, mutta sen rinnalle on noussut ja nousee uusia ratkaisuja kansalaisten kuulemiseksi päätöksenteossa. Osallistuva demokratia mahdollistaa sen, että kansalaiset voivat nostaa päätöksentekoon heille tärkeitä asioita ja kommentoida heitä koskevien päätösten valmistelua. Myös perustuslaki turvaa kansalaisen oikeuden osallistumiseen: ”*Kansainvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa elinympäristönsä kehittämiseen*”.

Kansalaistaidot ja kyky kommunikoida

Kansalaisvaikuttamisessa on olennaista yhteiskunnan pelisääntöjen, päätöksenteon ja vallanjoon ymmärtäminen sekä demokratian, oman yhteiskunnan ja sen historian tuntemus. *Kylät ja koulut* hankkeessa edistettiin koululaisten kansalaistaitojen opettamista kehittämällä Aktiivisen kansalaisen ajokortti, jota pilotoitiin kouluissa. Kansalaistoimintaan perehdyttiin käytännönläheisten, osallistavien tehtävien avulla.

Sosiaalista mediaa ja verkossa käytävää keskustelua kritisoidaan mustavalkoisesta vastakkainasettelusta ja kompromissihaluttomuudesta. Kykenemättömyys yhdessä elämiseen, toisten mielipiteiden kunnioittamiseen ja kuulemiseen sekä ristiriitojen ratkaisemiseen rauhanomaisesti neuvottelemalla estää rakentavan osallistumisen poliittiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Yksi keskeisimpiä kansalaistaitoja onkin yhteiskunnan monimuotoisuuden ja toisten mielipiteiden kunnioittaminen.

Perinteinen, viestintään liittyvä kansalaisvaikuttamisen keino on ollut mielipidevaikuttaminen. Lehtien mielipidekirjoitukset, kannanotot, adressit sekä positiivinen ja argumentoitu osallistuminen keskusteluun sosiaalisessa mediassa ovat kansalaisen viestinnällisiä vaikutusmahdollisuuksia. Kansalainen voi vaikuttaa yksilönä tai oman yhteisönsä, esimerkiksi asukas- tai kylätoimikunnan tai järjestönsä, puhemiehenä yleiseen tai päättäjien mielipiteisiin. Media nostaa usein palstoilleen aiheita kansalaiskeskustelusta, jolloin vuoro-vaikutus ja vaikuttaminen median kautta tehostuvat.

Suomessa Twitterin käyttäjinä on paljon vaikuttajia ja päättäjiä. Se tarjoaa aktiivisille järjestöille tai kansalaisille suoran mielipidevaikutuskanavan päättäjiin. Sen kautta annettu palaute tavoittaa usein kohteensa.

Tieto on valtaa, joten asioihin perehtyminen on olennaista. Käänteisesti George Orwellin teoksessa 1984 vallanpitäjät pönkittivät valtaansa tukeutumalla ”*tietämättömyys on voimaa*”-iskulauseeseen, joka on edelleen ajankohtainen esimerkiksi valeutisia ja niiden tavoitteita pohdittaessa.

Demokratiassa kansanvalta toteutuu parhaiten, jos kansalaisella on pääsy olennaiseen tietoon päätöksenteossa. Päätökset tehdään ennen kuin ne nousevat julkisuuteen. Tehokkain vaikuttamisajankohta onkin silloin, kun asioita vielä valmistellaan. Valmisteluvaiheessa keskeneräiset, usein keskenään ristiriitaisetkin, mielipiteet antavat päätöksentekijöille mahdollisuuden punnita päätöksiään eri näkökulmista ja eri ryhmien mielipiteitä huomioiden.

Sovinnainen- vai protestiosallistuminen?

Sovinnainen osallistuminen on vaikuttamista päätöksentekojärjestelmän sisällä sen sääntöjä noudattaen. Yksinkertaisimmillaan se on äänestämistä vaaleissa, mutta se on myös oikein ajoitettua yhteydenottoa ja mielipidevaikuttamista päättäjiin. Omien asioiden esilletuominen yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumalla tai lobbaamalla on vaikuttamiskeino myös kansalaisille ja alueellisille yhdistyksille. Isompien ryhmien ääntä kuunnellaan herkemmin, sillä kansalaisyhteiskunta muodostuu, kun samalla tavalla ajattelevat tai samaa asiaa ajavat kansalaiset liittyvät yhteen ja perustavat järjestön asiansa edistämiseksi.

Protestiosallistumisen muodot, kuten esimerkiksi mielenosoitukset, talonvaltauksset tai lakkoilu, ovat näyttäviä tai tuntuja painostuskeinoja omien asioiden ajamiseksi. Riskinä on yleisen mielipiteen kääntyminen ajettua asiaa vastaan. Protestiosallistumisella voi kuitenkin joskus saada marginaaliin sysättyjä ääniä kuuluville. Tästä on hyvänä esimerkkinä ruotsalaisen Greta Thunbergin aloittama koululakko ilmaston lämpenemistä ja aikuisten päätösten hitautta vastaan. Nuoren ääni on vaikuttanut asiasta käytävään poliittiseen keskusteluun ja agendaan kaikkialla maailmassa.

Omaan elämämpiiriin kuuluvista asioista juuri ympäristöön ja kuluttamiseen liittyvät valinnat ovat arjessa näkyvää kansalaisvaikuttamista. Ostoboikotit, kulutusvalinnat ja kierrättäminen ovat tästä yleisiä esimerkkejä.

Sosiaalinen media ja verkossa vaikuttaminen

Kuten edellä mainitsin, Twitter on tutkimusten mukaan yhteiskunnan eliitin käyttämä sosiaalinen media Suomessa. Se mahdollistaa suoran yhteydenpidon ja keskustelun sekä epäkohtien esiin nostamisen päättäjiille. Sosiaalinen media helpottaa oman ryhmän yhteydenpitoa sekä oman viestin levittämistä laajemmalle yleisölle. Muilla kanavilla, kuten Facebookissa, päättäjien tavoittaminen on vaikeaa. Kanava toimii paremmin vaikutustoiminnan organisointiin kuin vaikutuskanava-

vaksi. Facebookissa on hankala tavoittaa suuria kansanjoukkoja ilman julkaisujen lisänäkyvyyteen varattua mainosbudjettia.

Suomessa on kansalaisille suunnattuja verkkopalveluita, joiden avulla he voivat olla mukana ottamassa kantaa valmisteilla oleviin asioihin tai ehdottaa asioita *osallistavan demokratian* hengessä päätöksentekoon. Otakantaa.fi, kansalaisaloite.fi sekä EU:n kansalaisaloite ovat näistä esimerkkejä.

Kansalaisvaikuttajan strategisia kysymyksiä

Kansalaistoiminnassa kaiken toiminnan lähtökohtana on oman tavoitteen saavuttaminen. Mihin asiaan halutaan vaikuttaa ja mikä on toiminnan toivottu tulos? Mitä täsmällisemmin päämäärä on selvillä, sitä helpompi on määrittää vaikuttamisen kohteet ja heidän käyttämänsä kanavat. Myös päätöksentekoprosessin tavoittaminen oikeassa vaiheessa on keskeistä.

Seuraava kysymys onkin, kuka tekee päätöksen? Kenelle asia kuuluu ja miten, missä ja milloin päätökset syntyvät? Vaikuttamistyössä on keskeistä, että on ajoissa liikenteessä ja kohdistaa vaikuttamisen oikeisiin päättäjiin.

Tämän jälkeen pohditaan keinoja, miten oma ääni saadaan kuuluviin päätöksenteossa. Mikä on missäkin vaiheessa paras tapa saada aikaan toivottu tulos? Päättäjien on huomioitava jo hallintolain ja perustuslainkin mukaan heille lähetetyt viestit, joten sovinainen, järjestelmän sääntöjä noudattava vaikuttaminen on usein tehokkain keino vaikuttaa omaan ympäristöön liittyvissä asioissa.

Kansalaisvaikuttamisen maisemia

Kansalaistoiminta, harrastukset ja kyläkoulut aktivoivat

Timo Parkkola & Matti Pesola

Perusopetuksen uusissa perusteissa tuodaan laajasti esille koulujen toimintakulttuurin merkitys. Lähtökohtana on, että koulu on oppiva yhteisö, jonka toimintatavat luodaan yhdessä. Samalla koulu kannustaa demokraattiseen vuoropuheluun ja omalta osaltaan mahdollistaa osallistumisen sekä luo sille rakenteita. Osallistumisen näkökulmat eivät myöskään ulotu vain koulu yhteisöön, vaan osallistuminen ajatellaan laajemmin alueellisen vaikuttavuuden, vapaaehtoistyön ja esimerkiksi järjestötoiminnan näkökulmista. Kanavina toimivat esimerkiksi oppilaskunnat ja vanhempainyhdistykset. Koulujen panos näkyy myös siinä, että ne tarjoavat muitakin mahdollisuuksia osallistumiselle ja esimerkiksi harrastustoiminnalle. Samalla yhteistyö järjestöjen ja muiden koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa syventää käsitteitä yhteiskunnasta ja aktiivisena kansalaisena toimimisesta. (Opetushallitus 2016, 27–29.)

Vaikka koulut jo toimintansa perusteiden mukaisesti ovat keskeinen aluevaikuttamisen paikka, ei vaikuttaminen rajoitu opetus suunnitelman mukaiseen toimintaan, vaan koulujen merkitys on laajempi. Koulurakennuksilla ja koulujen luomalla aktiivisuudella on merkittävä asema kylätoiminnan sydämenä. Usein haja-asutusalueilla ei ole esimerkiksi kylätaloa, vaan kaikki alueellinen osallistuminen keskittyy koulun ympärille. (Vrt. Turun Sanomat 2014.) Anu Atila kuvaa pro gradussaan koulun merkitystä kylätoiminnalle. Hänen mukaansa koulu ei ole pelkästään koululaisten paikka, vaan se antaa kyläläisille tilat erilaisia tapahtumia varten. Koulu pitää kylän elävänä ja toisaalta aktiivinen kylä tunnistaa koulun arvon. Koulun merkitys ei näy vain sen peruskäytössä, vaan se rakennuksena symboloi kylän elinvoimaisuutta ja jatkuvuutta. Vaikka tämä ei välttämättä ilmenekään jokapäiväisissä keskusteluissa, niin poikkeustilanteissa, kuten esimerkiksi taistelussa koulun olemassaolon puolesta, se nousee hyvin voimakkaasti esiin. (Atila 2002.)

Koulujen vaikutusta voidaankin lähestyä koko kansalaistoiminnan näkökulmasta. Ne ovat tukikohtia alueen kehittämiseksi ja toimivat komentokeskuksina

esimerkiksi kylän aluetta kehittäville EU-projekteille. Keskeisenä toimintamuotona voidaan nähdä myös harrastustoiminta. Harrastustoiminnan näyttämöinä kouluilla on merkittävä rooli. Yhdistystoimintaan osallistuu yli puolet suomalaisista, ja suosituin osallistumisen muoto on osallistuminen urheiluseuran tai liikuntakerhon toimintaan. Erityisesti harrastustoiminta tavoittaa yhtäältä nuorimpia (10–14 vuotta) ja toisaalta jo 65 vuotta täyttäneitä suomalaisia. Heidän osaltaan aktiivisuus on viime aikoina myös kasvanut. (SVT 2017.) Yhteisöllisyyden näkökulmasta harrastustoiminnalla on tärkeä merkitys myös laajempaan osallistumiseen ja sosiaaliseen integraatioon (Best 2010, 32).

Näistä lähtökohdista voidaan nähdä, että kouluilla on erittäin laaja merkitys kyläyhteisön toiminnan ja asukkaiden osallistumisen näkökulmasta. Vaikka koulu perustehtävänsä kautta on erityisesti nuorimpiin väestöryhmiin vaikuttava yhteisö, on sen olemassaololla koko yhteisöä ja sen kaikkia ikäryhmiä yhdistävä vaikutus. Yksi keskeinen näkökulma on myös paikalliskulttuurin esille tuominen, joka on tavallisesti koettu merkittävänä ja kyläläisiä yhdistävänä funktiona (vrt. Taavitsainen 2013).

Tämän artikkelin keskeisenä kysymyksenä on, kuinka koulujen ja kylätoimijoiden roolit näyttävät yhtäältä kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta ja toisaalta osallistumisen edistäjinä. Kylätoimijat voidaan nähdä keskeisinä vaikuttajina myös viranomaisten suuntaan. Tässä keskeisenä lähtökohtana voidaan nähdä se, että koulut eivät ole ”vain” kouluja. Kolmas sektori ja harrastustoiminta ovat koulutilojen merkittäviä käyttäjiä, joten kouluihin liittyy paljon muutakin kuin vain opetustoiminta tai oppilasmäärä. Toisaalta aktiivisuus voidaan nähdä myös toisin päin. Se mahdollistaa kansalaisille tiedonsaantia ja tietoon reagoimista, joilla on merkitystä koheesion ja joskus myös varautumisen näkökulmista.

Kansalaisvaikuttaminen koulu- ja kylämaisemassa

Uuteen opetus suunnitelmatyöhön liittynyt kansalaisvaikuttamisen ja yhteisöllisyyden näkökulma antoi myös Humanistiselle ammattikorkeakoululle syötteen ryhtyä tukemaan koulujen ja kansalaisjärjestöjen yhteistyötä. Tästä näkökulmasta suunniteltiin ja käynnistettiin projekti, jonka nimeksi tuli Kylätoiminnan ja oppilaitosten yhteistyön kehittäminen maaseutualueilla (Kylät ja koulut). Lähtökohtina olivat koulujen ja niiden ympäristössä toimivien paikallisyhdistysten välille rakennettava yhteistyö sekä osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden mahdollistaminen alueen lapsille ja nuorille. Toisaalta tavoitteena oli myös lisätä lähidemokratiaa ja paikallisyhdistysten toimintamahdollisuuksia nuorten osallistumisen kautta.

Projektin aikana nousi esille koulujen ja kylätoimijoiden rooli kansalaisvaikuttajina ja osallistumisen edistäjinä. Kylätoimijat ja koulujen ympärille keskittyneet tahot sekä myös nuoret itse näyttäytyivät monipuolisesti aktiivisina kansalaisina. Tämä on erittäin tärkeää, koska kyläkoulujen lakkautustahti olisi ollut vielä nykyistäkin suurempi, ellei kansalaisvaikuttamisella olisi saatu eräitä lakkautusyrityksiä estetyiksi. Viimeksi näin kävi Salon kaupungissa, jossa aktiivinen kansalaistoiminta vaikutti siihen, että kaupunginvaltuusto muutti alkuperäistä päätösehdotustaan ja mahdollisti joidenkin kyläkoulujen säilymisen. (Salon kaupunginvaltuusto 24.2.2020.)

Valitettavasti Suomi alkaa kohta olla vailla kyläkouluja. Vuonna 2000 Manner-Suomessa oli kolme kuntaa, joissa oli vain yksi koulu, mutta syksyllä 2019 näitä kuntia oli jo viitisenkymmentä. 1990-luvun alussa Suomessa oli 4900 peruskoulua, mutta 2010-luvun lopulla enää 2200. Koulujen lukumäärä on pudonnut samalle tasolle kuin Suomen suuriruhtinaskunnassa vuonna 1903. (Yle Uutiset 2019.)

Kouluverkon harventuminen on ymmärrettävää, koska lasten lukumäärä kunnissa/kylissä on laskenut. Ongelmaksi on koettu se, että koulujen lakkautustahti on ollut kolmin- tai nelinkertainen siihen, mitä oppilasmäärän väheneminen edellyttäisi. Lakkautuksissa on edetty niin sanotusti talous edellä eikä esimerkiksi lapsivaikutuksia ole arvioitu. Toisaalta myöskään koulujen lakkautusten tuomista säästöistä ei ole tietävästi tehty tutkimuksia. (Yle Uutiset 2019.)

Maaseutukouluissa on koettu se, että sulkemispuheet näivettävät kouluja ja kyliä (Turun Sanomat 2019). Joissain tapauksissa taistelu kyläkoulun puolesta on voitu kokea turhaksi, mikä on heikentänyt kansalaisaktiivisuutta ja samalla vähentänyt yhteisöllisyyden tunnetta kylissä. Pahimmillaan kyläkoulut ovat jääneet autoiksi, jolloin koulukiinteistöjä ei ole käytetty muuhunkaan aktiiviseen toimintaan kyläyhteisöissä.

Humakin hankkeessa tehdyssä kyselyssä, johon vastasi 332 opettajaa ja kylätoimijaa ympäri Suomen, korostui kouluväen halu tehdä entistä enemmän yhteistyötä paikallisten kylätoimijoiden kanssa. Kyläkoulujen lakkautus heikentää tällaisen yhteistyön toteuttamismahdollisuuksia, mikä on ristiriidassa aktiivisen kansalaisuuden ja osallisuuden edistämisen ihanteiden kanssa.

Harrastustoiminta osana kansalaisvaikuttamista

Kylätoimintaan liittyvää harrastamista voidaan lähestyä kahdesta näkökulmasta. Yhtäältä kylätoiminta on itsessään harrastamista, jossa osallistumisen aste voi olla hyvinkin vaihteleva. Robert Stebbins (1982; 1992) on luokitellut harrastamisen aktiivisuutta. Lähtökohtana on käytännössä se, onko osallistuminen satunnaista ja miten haastavaksi ja aikaa sitovaksi se muuttuu. Käytännössä kylätoiminnan osalta voidaan puhua satunnaisesta osallistumisesta ja eri asteisesta kyläaktivismista. Luokittelun määreinä toimivat ajankäyttö, opiskelu ja halu oppia, toiminnan palkitsevuus sekä yhteisöllisyys. Olennaista on se, että sitoutunut henkilö haluaa oppia, kuulua yhteisöön ja kehittyä toiminnassa. Edellisen määritelmän mukaiset aktiivit ovat usein keskeisiä toimijoita myös muun väestön aktivoinnissa.

Toisesta näkökulmasta katsottuna kylätoiminta tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia vapaa-aikaan. Ne voivat olla vaikkapa liikuntaharrastuksia, kulttuuritoimintaa tai jonkin taidon oppimiseen tähtäävää harrastustoimintaa (esimerkiksi atk tai käsityöt). Myös kylätoiminnan ja koulujen toiminta kansalaisten harrastusaloista voidaan nähdä merkittävänä kanavana kansalaisvaikuttamiselle.

Yleisestikin kansalaistoiminta ja siihen sisältyvä vapaaehtoistoiminta nähdään Suomessa merkityksellisenä voimavarana. Tästä johtuen eri hallitusohjelmissa vuodesta 1999 alkaen on kirjattu tavoitteita vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi ja esteiden purkamiseksi. Erityisesti koulujen ja harrastustoiminnan yhteydet on nähty keskeisenä myös kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta. Eri toimijoiden toteuttamassa lasten ja nuorten harrastustoiminnassa tulisi huomioida laajasti lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet virikkeelliseen, monialaiseen ja -lajiseen harrastustoimintaan. Koulun ja harrastustoiminnan järjestäjien yhteistyö on erityisen tärkeää (OKM 2017, 26, 31).

Aaro Harju on nähnyt kansalaisvaikuttamisen erilaisen kansalaisjärjestöjen kautta nousevana voimana, koska kansalaiset kokevat sen usein poliittista toimintaa suurempana tapana saada äänensä kuuluville (Harju 2008). Tästä näkökulmasta kylätoiminnan ja kyläkoulujen asema voidaan nähdä erittäin merkittävänä alueellisena vaikuttamiskanavana. Aktiivinen

alueellinen toiminta on myös elinvoimaisuuden näkökulmasta merkittävää. Harrastustoiminnalla on suora yhteys muuhun osallistumiseen, ja aktiivinen kylätoiminta tuottaa merkittävää alueellista viihtyvyyttä, kehittämistoimintaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Yksi tärkeä näkökulma on harrastustoiminnan ja sitä seuraavan osallisuuden mahdollistama kansalaisten yhteisöllisyys. Yhteisölliset toiminnot tietokanavana myös kuntalaisten suuntaan ovat merkittäviä ja lisäävät kuntalaisten yleistä saavutettavuutta ja mahdollisuuksia reagoida yhdessä erilaisiin eteen tuleviin haasteisiin. Esimerkkinä tästä on laaja infektio tauti ja siihen varautuminen. Yksi keskeinen yleismaailmallisiin infektioihin, niihin varautumiseen ja niiden leviämiseen vaikuttava asia on kansalaisten saavutettavuus ja reaktiokyky. Se, että viranomaistieto ei tavoita osaa kansalaisista, on merkittävä riskitekijä. (Vrt. Sandberg 2015, 141.)

Keväällä 2020 maailmalla levinnyt Covid-19-koronavirus oli erityisen vaarallinen ikääntyneelle väestölle. Useissa väestömäärältään pienissä kunnissa epidemiaan varautuminen lähti liikkeelle erilaisista harrastusryhmistä. Varautuminen oli näiltä osin spontaania, mutta sitä kautta kyettiin kokoamaan mediasta saatavaa tietoa ja aktiivisen toiminnan kautta tietoa välitettiin myös niille henkilöille, jotka ovat muuten heikossa asemassa tiedonvälityksen näkökulmasta. Näin tapahtui esimerkiksi Kustavin kunnassa, jossa eläkeläisten yhteisessä harrastajapiirissä sovittiin toimenpiteet, jotta kukaan riskiryhmiin kuuluva henkilö ei altistuisi virukselle. Samalla sovittiin, kuinka tiedotetaan niitä henkilöitä, joiden on vaikeaa saada muuten tietoa ja esitettiin pienemmän riskin omaaville väestöryhmille toivomukset siitä, kuinka virukseen tulisi varautua, ettei se leviäisi alueen ikääntyneisiin. Näistä periaatteista myös tiedotettiin kuntalaisten yhteisellä Facebook-alustalla.

Näin varautumisesta virukseen tuli yhteinen tavoite ja kansalaisten omaehtoinen toiminta vaikutti koko yhteisöön. Kylätoiminta ja muu aktiivinen harrastustoiminta, jota alueen yhteisöllisyyden ja usein kokoon-tumispaiikkana toimivan kyläkoulun kautta edistetään, voi siis olla myös keskeinen tapa luoda turvallisuutta ja varautua. Myös tämä näkökulma tukee aktiivisen kansalaisuuden edistämisen tärkeyttä kylissä ja kunnissa. Aktiivinen osallistuminen on yhteisön ja koko yhteiskunnan kannalta tärkeää.

Yhteenveto

Demokratian toteutumisen kannalta on olennaista, millä tavoin tavallisen ihmisen mielipide välittyy poliittisiin päätöksentekoprosesseihin ja millä tavoin viranomaiset toimivat tuottaessaan julkisia palveluja (Vesikansa 2002, 14). Tästä näkökulmasta kansalaisvaikuttamisella on alueellisesti laaja merkitys. Vaikut-

tamistyössä kylätoimijat ja -koulut ovat keskeisessä roolissa omien tehtäviensä mukaisesti. Tämä myös näkyy niiden toiminnassa monipuolisesti.

Koulujen ja kylätoimijoiden rooli kansalaisvaikuttajina ja osallistumisen edistäjinä on monella tavoin merkittävää eikä rajoitu vain alueen kehittämiseen. Kylätoiminta on aktiivista vaikuttamista päätöksentekoon ja viranomaistahoihin. Sen rooli aktiivisuuden, terveyden ja vireyden sekä yhteisöllisyyden ja tiedonvälityksen edistämässä on olennainen. Kansalaisaktiivisuus on niin ikään tärkeä voimavara alueiden turvallisuuden ja reagointikyvyn kannalta.

Tämä on myös asukkaiden tiedossa ja näin ollen kyläkoulujen merkitys tunnustetaan huomattavasti suuremmaksi kuin niiden perustehtävä oppilaitoksena on. Niillä on vahva toiminnallinen ja identiteettiä ja yhteisöllisyyttä tukeva merkitys. Valitettavasti kuitenkin kyläkouluverkosto on kavennut ja kapenee entistään aktiivisesta vaikuttamisesta huolimatta, mikä vaatii uutta ajattelua aktiivisen kylätoiminnan ylläpitämiseksi.

Sivunvaihto

Lähteet

Atila, Anu 2002. *Koulun merkitys kylälle: Narratiivinen kuvaus taistelusta kyläkoulun puolesta*. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Painamaton.

Best, Shaun 2010. *Leisure Studies: Themes & Perspectives*. London: Sage.

Harju, Aaro 2008. Järjestöt ja liikkeet vaikuttamiskanavana. *Kansalaisfoorumi.net-verkkolehti*, 16.05.2008. Pääkirjoitus. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tie-topalvelu/osallistuminen_ ja_ vaikuttaminen/kansalaisfoorumi.net/jarjestot_ ja_ liikkeet_ vaikuttamiskanavana. (viitattu: 10.9.2019.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. *Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien edistäminen: Avustuskäytännöt ja vapaaehtoistoiminnan helpottaminen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 10/2017. Helsinki OKM.

Opetushallitus 2016. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. 4. painos. Helsinki: Opetushallitus.

Salon kaupunginvaltuusto 24.2.2020. Kaupunginvaltuusto Pöytäkirja 24.02.2020/Pykälä 13 Viitattu 12.3.2020. <http://saloncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=20204342-4Sandberg>

Otso 2015. *Hallittu syrjäytyminen: Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Stebbins, Robert A. 1982. Serious Leisure. A Conceptual Statement. *Pacific Sociological Review* 25: 2. (251–272.)

Stebbins, Robert A. 1992. *Amateurs, Professionals and Serious Leisure*. Montreal & Kingston: McGill-Queens University Press.

SVT 2017. *Suomen virallinen tilasto. Vapaa-ajan osallistuminen* [verkojulkaisu]. 2017, 1. Yhdistystoimintaan on osallistunut yli puolet väestöstä. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 10.9.2019). http://www.stat.fi/til/vpa/2017/vpa_2017_2018-08-30_kat_001_fi.html

Taavitsainen, Merja 2013. *Saunamatka – Toimintailtojen merkitys vapaaehtoisten osallisuuden edistäjänä*. Opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201304255052>. (painamaton, viitattu 14.9.2019.)

Turun Sanomat 2014. Koulu on kylätoiminnan sydän. *Turun Sanomat* 13.9.2014. Turku: Hansa Print.

Turun Sanomat 2019. Kylien Salo valmistautuu lakkauttamaan liudan kyläkouluja ja lopettaa kyläasiamiehen tehtävät. Viitattu 12.3.2020 Turku: Hansa Print <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/4799651/Kylien+Salo+valmistautuu+lakkauttamaan+liudan+kylakouluja+ja+lopettaa+kylaasiamiehen+tehtavat>

Vesikansa, Sari 2002. Demokratia kouluissa ja nuorisotyössä. Teoksessa Gretschel, Anu: *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina: Artikkeleita osallisuudesta*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Kuntaliitto. (s. 11–30.)

Yle Uutiset 2019. Suomi on jo tyhjä kyläkouluista, mutta kukaan ei tunnu tietävän koulujen sulkemisen vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja oppimistuloksiin. <https://yle.fi/uutiset/3-10965335>. Viitattu 12.3.2020.

Aluetoiminnan integroiminen kyläkoulutoimintaan - ajatuksia hankkeessa toteutetuista kokeiluista

Jarmo Röksä

Tapaustutkimuksilla ja kokeiluilla aktiivisen kansalaisen ajokorttiin

Kirjassa esitellyn hankkeen *Kylätoiminnan ja oppilaitosten yhteistyön kehittäminen maaseutualueilla* tavoitteena oli maaseudun elinvoimaisuuden kehittäminen ja ihmisten osallisuuden mahdollistaminen aluetoimijoiden ja kylätoiminnan yhteistyötä kehittämällä. Tavoitteena oli kehittää monistettava malli, *aktiivisen kansalaisen ajokortti*, jossa koulut voisivat toteuttaa uuden opetussuunnitelman hengessä monimuotoisia, monialaisia ja oppilaita lähiympäristöön tutustuttavia kokeiluita.

Humanistinen ammattikorkeakoulu oli vastuussa kokeilujen toteuttamisesta. Valtakunnallisella ammattikorkeakoululla oli mahdollisuus testata erilaisia aktivoimismalleja ja -keinoja eri seutukunnilla: Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Keski-Suomessa ja Pohjois-Savossa. Tästä johtuen piloteissa saatujen kokemusten voi arvioida edustavan monimuotoisen maaseudun eri alueita myös laadullisesti.

Kokeilujen eri lähestymistavat ja johtopäätökset

Kaikkiaan hankkeessa toteutettiin viisi kokeilua, joilla oli eri lähtökohdat. Hankkeissa testattiin koulun ja lähiympäristön yhteistyötä eri näkökulmista. Hankkeessa kartoitettiin valtakunnallisessa kyselyssä kentän ajatuksia ja kokemuksia kansalaistoiminnan mahdollisuuksista koulukentällä. Lisäksi kysyttiin, millaisia yhteistyökuvioita Suomessa on jo olemassa ja millaiseen yhteistyöhön kylätoimijoiden ja kyläkoulujen kesken oltiin halukkaita.

Keski-Suomessa Humakin asiantuntijat jalkautuivat laajasti maakuntaan ja haastattelivat viiden koulun ja kolmen kylätoimijan edustajia. Haastatteluista nousi esiin toimijoiden into yhteistyöhön ja mahdollisuudet alueellisen identiteetin vahvistamiseen sekä toiminnan kehittämiseen ja toimijoiden aktivoimiseen. Järjestöissä yhteistyö koulujen kanssa nähtiin mielekkäänä, ja koulut ymmärsivät yhteistyön tuovan mukanaan uudenlaista, opintosuunnitelman mukaista ilmiöoppimistä.

Haastattelujen perusteella Humakin lehtorit ja opiskelijat tekivät konkreettista yhteistyötä kolmessa kylässä. Humakilaisten roolina oli toimia alueellisen yhteistyön mahdollistajana, liikkeellepanijana ja innostajana sekä toimia tukena mallin edistämiseksi valituissa kylissä.

Jotta aktiivisen kansalaisen ajokortti toimisi laajemmillekin kouluryhmille ja kaikilla kouluasteilla, sitä työstettiin Jyväskylässä järjestetyssä kasvatusalan tapahtumassa. Tapahtuman teema, opetussuunnitelman uudistaminen ja tulevaisuuden tekeminen, soveltui hyvin mallin edelleen työstämiseen.

Varsinais-Suomessa Salossa idea koulun ja ympäristön välisestä yhteistyöstä jalkautettiin lukiolaisille. Salon lukion musiikin lehtori kehitti opinnäytetyössään kolmannen sektorin ja lukion välistä yhteistyötä rakentamalla mallin yhdistystoimijan ja koulun väliselle yhteistyölle. Malli poikkesi muista kokeiluista siinä, että se toteutettiin kaupunkiympäristössä ja vanhemmilla opiskelijoilla sekä erityisesti siinä, että yhteistyön alkuunpanija oli kolmannen sektorin toimija. Mallissa tehtiin kulttuurialan toimijalle muistilista siitä, kuinka yhteistyö koulun, oppilaiden ja alueellisen tapahtumajärjestäjän kanssa voidaan toteuttaa sekä siitä, millaisia oppimissisältöjä yhteistyön avulla voitaisiin lukiolaisille välittää. Mallin ansiona on, että se toimii lukiolaiselle konkreettisena esimerkkinä siitä, kuinka korkeakouluissa opitaan työelämälähtöisesti.

Hyvinkäällä kahdessa kyläkoulussa testattiin aktiivisen kansalaisen ajokorttia kahdesta eri näkökulmasta. Ensimmäisessä kokeiltiin tapoja, joilla kylätoimijoiden ja koulujen yhteistyötä voidaan vahvistaa. Toisessa luotiin alueellinen malli aktiivisen kansalaisen ajokortista, johon sisällytettiin kaikille luokka-asteille soveltuvia oppimistehtäviä.

Pohjois-Savossa sijaitsevassa Martikkalan koulussa oli jo aiempaa kokemusta koulun ulkopuolella tapahtuvasta opetuksesta ja oppimisesta. Yhteistyön nähtiin vahvistavan koulun ja muiden toimijoiden välistä kehittämistyötä ja vuorovaikutusta. Koska alueellinen toimijuus oli jo vahvaa, kokeiluissa voitiin syventää ilmiöpohjaista oppimista kokeilemalla yhteistä, opetus-suunnitelmatyöhön soveltuvaa kouluvuoden teemaa. Teemaksi valittiin metsä, jonka ympärille kehitettiin opetusta ja paikallisia tapahtumia. Tavoite, metsän näyttäminen moninaisena ja muuttuvana ympäristönä, toteutui hyvin ja kokeilu palveli hyvin koulun tavoitteita.

Yhteistyön mahdollisuudet alueilla, joissa sitä oli jo ennestään, antoi parhaimman kasvualustan lähialuetta ja sen toimijoita hyödyntävien ilmiöpohjaisten oppimisympäristöjen ja teemojen toteuttamiseksi. Teeman ympärille fokusoitunut toiminta, olipa se kulttuuri-tapahtuman järjestäminen tai vuoden kestävä ja eri kouluaineita yhdistävä oppimisteema, antoi aktiivisille toimijoille tavoitteellisen mahdollisuuden yhteistyölle ja helpotti toiminnan suunnittelua.

Kyläkoulujen ja -toimijoiden yhteistyön kehittämisessä on myös paljon esteitä. Toiminnan jatkuvuuden turvaaminen liittyy mukana olevien toimijoiden aktiivisuuteen. Keskeistä on, kuinka toimijoita motivoidaan, innostetaan ja kannustetaan yhteistyöhön. Ellei sisäistä motivaattoria ole, toimintaa uhkaa kuihtuminen. Lisäksi arjen kiire jarruttaa yhteistyötä. Jotta koulu voi tukeutua lähiympäristön toimijoiden tukeen opetuksessa, on sillä oltava vakuus siitä, että toimijat ehtivät sitoutua ja antaa riittävästi aikaansa toimintaan. Vapaaehtoisten aika ja motivaatio edistää asiaa itsenäisesti nousevat keskiöön, kuten vanhempienkin sitouttaminen.

Maaseutualueiden pitkät välimatkat asettavat haasteensa. Koululaisten kulkeminen kouluajan ulkopuolella järjestettäviin tapahtumiin on hankalaa. Elleivät vanhemmat ole sitoutuneita lastensa kuljettamiseen tai ellei tapahtumiin järjestetä yhteiskyydityksiä, vapaa-ajalla tehtäviä oppimistehtäviä on mahdotonta järjestää. Vanhempien ja koulujen vanhempainyhdistyksen mukaan saaminen ja sitouttaminen hankkeisiin on keskeistä onnistumiselle.

Aika on resursseista kriittisin. Koulujen ja aluetoimijoiden aikataulut eivät aina nivoudu yhteen. Voidaanko lapsia vaatia osallistumaan koulun opetussuunnitelman mukaisiin tehtäviin vapaa-ajalla? Tämä ei onnistu ilman, että koko yhteisö puhaltaa yhteen hiileen.

Toiminnan mahdollistuminen ja ylläpitäminen vaativat yhteisöllistä osaamista ja yhteisöjen rakentajia. Alueellisesti toimiva yhteisöpedagogiikan asiantuntija, jolla on ammatilliset työkalut ja osaaminen ihmisten aktiivisuuden ja osallisuuden kehittämiseen, voisi olla yksi ratkaisu. Toimijoiden yhteistyön syventämiseksi tarvitaan kohtaamisen asiantuntijaa, joka kykenee sitouttamaan ja motivoimaan eri osapuolet puhaltamaan yhteiseen hiileen aktiivisten kansalaisten kasvatamiseksi.

CASE 1:

Koulun ja yhdistyksen välinen yhteistyö tapahtumatuotannossa

Salon lukiolaisten osallistuminen SaloJazz-tapahtuman tuotantoon

Marko Heikura & Jarmo Röksä

Salon lukion musiikin lehtori Marko Heikura (2016) kehitti opinnäytetyössään kolmannen sektorin toimijan ja koulun yhteistyön rakentamismallin. Vaikka näkökulma on kolmannen sektorin toimijan, niin opettajana Heikura huomioi myös koulun intressit. Toimintamalli löytyy seuraavalta sivulta.

Heikuran toteuttaman selvityksen perusteella kouluissa ja yhdistyksissä on kiinnostusta paikallisen yhteistyön edistämiseen ja kehittämiseen. Uudistetuissa opetussuunnitelmissa lasten ja nuorten aktiivinen kansalaisuus ja osallistumisen edistäminen ovat hyvin esillä. Tässä teoksessa esitelty aktiivisen kansalaisen ajokortti tarjoaa sekä opettajille että yhdistystoimijoille käytännön toteutusmalleja ja vinkkejä, joiden toivomme helpottavan opettajan työtä sekä lisäävän oppilaiden kiinnostusta oman lähialueensa yhdistystoimintaan. Heikuran kehittämä malli on puolestaan kehitetty kolmannen sektorin toimijan näkökulmasta, ja sen kohderyhmänä ovat varttuneemmat toisen asteen opiskelijat.

Uusi opetussuunnitelma sisältää uudistuksia, jotka tähtäävät ilmiöpohjaisuuden ja osallistavien toimintatapojen lisäämiseen. Aktiivinen kansalaisuus, yrittäjyys ja työelämä -aihekokonaisuus sisältää runsaasti mahdollisuuksia lisätä koulun ja kolmannen sektorin yhteistyötä. Lukion ja kolmannen sektorin yhteistyö hyödyttää parhaimmillaan molempia osapuolia sekä lisää paikkakunnan kulttuurielämän houkuttelevuutta. Heikuran tavoitteena oli luoda kolmannen sektorin ja lukioiden yhteistyön pohjaksi malli, jonka avulla lukiolaiset saadaan aktiiviseksi osaksi tapahtumatuotantoa. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, millaisia edellytyksiä lukion opetussuunnitelman uudistus syksyllä 2016 tarjoaa yhteistyön käynnistämiseksi ja tapahtumatuotannon kehittämiseksi. Samalla voidaan luoda uusia yhteistyön muotoja ja innostaa lukiolaisia osallistumaan

asuinympäristönsä aktiiviseen kehittämiseen. Suomessa on esitelty ja käynnissä useita toimintamuotoja, joiden tavoitteina on aktivoida nuoria suunnittelemaan ja toteuttamaan itsenäisesti erilaisia. Näiden taustalla on usein joko nuorisotoimi tai nuorten osallistamiseen tähtäävä hanke.

Mallin avulla voidaan tuoda lisää toimijoita tapahtumatuotannon tarpeisiin sekä luoda mielekkäitä tapoja toimia lukion uuden opetussuunnitelman mukaisesti koulun ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Se soveltuu hyvin lukiolaisten osallistamiseen suunnitteluvaiheessa ja osallistumisen tukemiseen esimerkiksi talkoolaisena. Tapahtumatuottajat voisivat hyödyntää laajemminkin lukioissa opiskelevien nuorten taitoja ja näkemyksiä potentiaalisina toimijoina ja asiakkaina.

Esimerkkinä SaloJazz – tapahtuma yhteistyössä Salon lukion kanssa

Heikura koosti alueellisen kulttuuritapahtuman järjestäjille muistilistan siitä, kuinka yhteistyö koulun, oppilaiden ja alueellisen tapahtuman järjestäjän kanssa voidaan toteuttaa ja mitä asioita eri vaiheissa tulee muistaa. Yhteistyömalli on vapaasti koulujen ja tapahtumatuottajien käytettävissä.

Yhteistyöstä tuli pysyvä toimintamuoto SaloJazzin ja Salon lukion välille. Mallia on ollut toteuttamassa neljän tapahtuman yhteydessä 70 lukion opiskelijaa. Opiskelijoilta saatu palaute on ollut myönteistä, ja toiminta on koettu mielekkääksi osaksi lukion toimintaa. Sekä tapahtuma että koulu ovat saaneet myönteistä julkisuutta mallin toteuttamisesta.

Lukion uudessa opetussuunnitelmassa (2019) mainitaan erikseen opiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittäminen. Laaja-alaisen osaamisen määritelmä on korvannut erilliset aihekokonaisuudet. Opetushallituksen mukaan ”laaja-alainen osaaminen käsittää opiskelijan hyvään yleissivistykseen ja hyväksi ihmiseksi kasvamiseen, kestäväan tulevaisuuden rakentamiseen sekä jatko-opinto-, työelämä- ja kansainvälistymisvalmiuksiin tarvittavien tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostaman kokonaisuuden”. Sen osa-alueita ovat hyvinvointiosaaminen, vuorovaikutusosaaminen, monitieteinen ja luova osaaminen, yhteiskunnallinen osaaminen, eettisyys ja ympäristöosaaminen sekä globaali- ja kulttuuriosallistuminen. (Opetushallitus 2019).

Kyse on edelleen opiskelijoiden vuorovaikutus-, kulttuuri- ja yhteiskunnallisen osaamisen kehittämisestä. Sekä vanhassa että uudessa opetussuunnitelmassa painottuu kaikkialla oppimisen periaate eli koulua voidaan käydä muuallakin kuin oman koulun seinien sisällä. Kolmas sektori voi hyötyä uudesta suunnasta ja tehdä yhteistyötä koulujen kanssa.

Valmistelu

- Suunnittele, ohjeista ja aikatauluta selkeästi.
- Ole ajoissa liikkeellä. Anna koululle aikaa järjestelyihin.
- Selvitä toteutuksen resurssit – avustukset ja hankkeet.
- Muista oppilaiden oikeudet, mm. suostumus valokuvaukseen ja dokumentointiin.
- Ota rohkeasti yhteyttä!
- Selvitä, minkä kokoinen on sopiva oppilasryhmä, jotta jokaiselle löytyy sopivasti mielekästä tehtävää.
- Mieti, montako tapaamista järjestetään ennen tapahtumaa (3–5).
- Muodosta selkeä käsitys oppilaille soveltuvista tehtävistä.

Kontakti kouluun

- Ota yhteys opettajaan: selvitä sopiva aine ja sopiva opettaja.
- Sovi koulun kanssa projektin rakenne ja yhteiset pelisäännöt – minimoi väärinkäsitykset.
- Huomioi opettajat, jaa ohjeet kaikille opettajille.
- Tuo esiin opettajille ja oppilaille koituvat hyödyt.
- Tiedota: Hyvä ohjaaja jakaa tietoa.

- Tuo esiin uuden opetussuunnitelman (2016) uudenlaiset toimintatavat.
- Kuuntele koulun edustajien tarpeita.
- Selvitä, tarvitaanko opiskelijoille vapaaehtoisopimus.
- Sovi koulun kanssa, mikä osa toiminnasta on koulupäivän aikana ja mikä vapaa-ajalla.
- Selvitä vastuukysymykset.
- Muista: oppilas ja järjestäjä hyötävät molemmat yhteistyöstä ja oppilaalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa.
- Muista avoimuus ja joustavuus.

Työpajat

- Valmistele työpajat huolellisesti.
- Hanki materiaalit.
- Muista toiminnallisuus ja ryhmän motivointi yhteistä päämäärää kohti – oppilaan saamat hyödyt. Yhdessä oppiminen sitouttaa.
- Varaa aikaa vapaamuotoiselle keskustelulle ja yhdessäololle.
- Hyödynnä opettajan ammattitaitoa.
- Muodosta oppilaista parit työtehtäviin – tuki.
- Ota oppilaat mukaan tehtävien suunnitteluun.

Työpajojen aiheita

- Tutustumisharjoitteita.
- Tapahtuman esittely.
- Työtehtävien pohdinta ja esittely.
- Työpajojen väliin konkreettisia tehtäviä.
- Markkinoinnin perusteet.
- Sissimarkkinointi.
- Sosiaalinen media.
- Vierailut: yhteistyökumppanit ja tapahtumapaikat.
- Muista: luottamus ja avoimuus!

Tapahtuman aikana

- Luota oppilaisiin! Luottamus syntyy oman toiminnan ja esimerkin kautta.
- Kerää oppilaiden yhteystiedot ja jaa kontaktihenkilöiden tiedot oppilaille.
- Järjestä alaikäisille aina täysi-ikäinen valvoja.

- Huolehdi talkoolaisten hyvinvoinnista.
- Yhteiset työnjakohetket: kaikki tietävät, mitä tapahtuu, kuka vastaa ja keneltä kysyä.
- Oppilas on osa tapahtuman julkisuuskuvaava – vastuu ja palvelualltius työtehtävissä.
- Muista yksilöllinen kohtelu, kannustus sitouttaa.
- Älä olet! Varmista, että kaikilla on riittävästi tietoa.
- Varmista, että oppilaita varten on riittävästi henkilöstöä – kysymyksiä tulee varmasti.
- Raportoi ja kerää tarkat tiedot, jos oppilaat käsittelevät rahaa.
- Muista rohkaista!

Tapahtuman päätyttyä

- Käy saavutukset läpi ryhmässä.
- Anna yksilöllinen kiitos ja palaute ryhmän jäsenille.
- Toimita työtodistukset.
- Kysy palaute oppilailta ja opettajilta.
- Kannusta oppilaita kohti uusia haasteita ja kutsu mukaan tulevaan toimintaan.
- Kerää yhteystiedot ja jaa tiedotteet myöhemmästä toiminnasta.
- Muista kiittää myös opettajia ja koulua.

Tulevaa varten

- Kirjaa ylös käytännöt seuraavaa projektia varten: hyvät ja toimivat käytännöt sekä muutostarpeet.
- Kokoa palautteet.
- Hyödynnä koulu yhteistyö markkinoinnissa, avustusten hakemisessa ja yhteistyökumppaneiden hankinnassa.
- Muista: monet yritykset tukevat nuorisotyötä tekeviä tapahtumia, projekteja ja yhdistyksiä.

Oppilaiden ymmärtäessä omat vaikutusmahdollisuutensa he asettuvat samalla osaksi yhteiskuntaa ja heidän motivaationsa lähiyhteisön toimintaan osallistumiseen kasvaa. Aktiivisen osallistumisen avulla oppilaat saavat kulttuurisia eväitä elämänsä ja maailmankuvansa rakentamiseen. Koulun ja kolmannen sektorin toimijan yhteistyöprojektin suunnittelussa on tärkeitä huolehtia koulun ja oppilaiden sitoutumisesta projektiin. Opettajan innostus tarttuu ja esimerkin vaikutus näkyy. Tärkeää on, että oppilaille tulee alusta alkaen tunne siitä, että projektilla on merkitystä osana heidän koulunkäyntiään, arkeaan ja vapaa-aikaansa.

Osallistamisen välineinä voidaan käyttää muun muassa kuvallisia tekniikoita. Lukiolaisten kanssa voidaan käyttää niin sanottua vapaata listausta, jossa osallistujia pyydetään merkitsemään post-it-lapuille mieleen tulevia asioita annetun teeman pohjalta. Asiat kootaan yhteen pienryhmissä ja niistä tehdään visuaalisesti asiakokonaisuutta kuvaava ryhmittely.

Yhteys oppilaitoksen ja kolmannen sektorin välillä

Otettaessa yhteyttä koulun suunnitelmien tulee olla valmisteltuja. Tärkeää on, että koulussa tiedetään mitä ja miten tehdään ja kuinka paljon koulu aikaa kuluu työpajojen ja tehtävien tekemiseen. Mikäli koululta edellytetään etukäteisvalmistelua, niin yhteyttä pitää ottaa vähintään kolme kuukautta aiemmin. Usein on parasta ottaa suoraan yhteyttä opettajaan, jonka oppiaineeseen yhteistyö lähinnä liittyy. Jos yhteydenpito kulkee esimerkiksi rehtorin kautta, niin tärkeää on, että hän saa kaikki olennaiset tiedot, jotta tiedonkulku koulussa on sujuvaa.

Oppilaiden oikeudet ja vastuut pitää huomioida yhteistyötä suunniteltaessa. Koulun ulkopuolella tapahtuva koulun toimintaan liittyvä opetus on vastuukysymysten vuoksi syytä merkitä lukion työsuunnitelmaan. Sitä voidaan päivittää lukuvuoden aikana. Myös oppilaiden vapaaehtoisuuden tekoa kannattaa harkita. Siinä käsitellään tapahtuman vastuukysymykset ja siihen kirjataan suostumukset. Tämä on yksi tapahtumatuotannon osa-alue, josta on syytä keskustella työpajoissa.

Vaihe 2: Kouluttajan rooli

Kouluttaja edustaa suunniteltavaa tapahtumaa ja kolmannen sektorin toimijaa. Hänen tehtävänä on herättää oppilaiden kiinnostus tapahtumaa eli sen suunnittelua ja siihen osallistumista kohtaan. Työpajojen organisointi ja vetäminen edellyttävät kouluttajalta vahvaa sitoutumista.

Oppilaiden motivointi onnistuu hyvin, jos kouluttaja on innostunut ja halukas tekemään eri tavalla kuin perinteisessä opetuksessa on totuttu sekä valmis uudenlaisiin, jopa yllättäviin ideoihin. Oppilailta saatu palaute viittaa siihen, että asioita halutaan oppia itse tekemällä sekä tutustumalla kulttuurin ja taiteen tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Työpajat tulee toteuttaa tiiviissä yhteistyössä koulun kanssa. Keskustelut ennen työpajoja ja niiden jälkeen auttavat yhteistyökumppaneita toiminnan järjestämisessä ja kehittämisessä.

Kokemukset tapahtumatuotantoon osallistumisesta ja ideoita sen soveltamiseen jatkossa

Malli tutustutti lukiolaiset tapahtumatuotantoon, ja he oppivat taitoja, joista on hyötyä tulevaisuuden työ- ja harrastustoiminnassa. Oppilaat tutustuivat tapahtumatuotannon perusteisiin, toimialueisiin, markkinointiin, vastuukysymyksiin ja yritys yhteistyöhön. Heikuran kehittämä malli tarjoaa toimintatavan, jonka avulla oppilaitos voi yhdistää taitoja taideaineiden sekä reaalili- ja matemaattisten aineiden opetukseen. Malli sopii hyvin myös ilmiöpohjaisen oppimisen alustaksi.

Tapahtumajärjestäjän kannalta malli voi parhaimmillaan tuoda uudenlaisia toimintamalleja nuorten kohtaamiseen ja uusia ideoita tapahtumamarkkinointiin ja kehittämiseen. Kouluttajalla on suuri merkitys projektin onnistumisessa. Kouluttajalta vaaditaan perehtyneisyyttä yhteistoiminnallisiin työtapoihin sekä tapahtumatuotannon ja koulumaailman vastuukysymyksiin. Toteuttamisen kannalta olennaista on projektin suunnittelu ja työnjako, joihin mallin ensimmäiset vaiheet painottuvat. Hyvien käytänteiden ja kehittämiskohteiden kirjaaminen projektin lopussa auttaa puolestaan tulevaisuuden projekteja.

Lukiolaisille tehdyn kyselyn perusteella mallin ohjaama toiminta koettiin mielekkääksi ja sen koettiin soveltuvan hyvin osaksi lukio-opintoja. Tunne osallisuudesta kaupunkikulttuuria edistävän tapahtuman tuotannossa lisäsi nuorten kiinnostusta vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittäminen ja muun muassa esiintymisrohkeuden lisääntyminen puolustavat menetelmän merkitystä oppilaiden tarvitsemien taitojen kartuttajana.

Koulun edustajat antoivat pilotille positiivista palautetta mainiten muun muassa koulun saaman positiivisen näkyvyyden julkisuudessa sekä mallin soveltuvuuden musiikin opetukseen. Pilotin uskottiin avaavan yhteistyömahdollisuuksia kolmannen sektorin kanssa myös tulevaisuudessa, sillä vaikka malli on ohjeistettu ensisijaisesti tapahtumatuottajan näkökulmasta, se on sovellettavissa myös koulun puolelta tuleviin aloitteisiin.

Mallia on mahdollista käyttää lukiokoulutuksen kehittämiseen uudenlaisena toimintamuotona. Opetussuunnitelma mahdollistaa ja jopa edellyttää monipuolisten oppimisympäristöjen luomista ja käyttämistä (LOPS 2015, katso myös LOPS 2019). Mallia voidaan hyödyntää lukioiden ja kolmannen sektorin välisessä yhteistyössä. Koulun yhteistyötahoina voivat toimia tapahtumajärjestäjien ohella esimerkiksi erilaiset yhteisöt, järjestöt ja hoitolaitokset.

Lähteet:

Heikura, Marko (2016) Malli kolmannen sektorin ja lukion yhteistyöstä tapahtumatuotannossa. Case: Salojazz. Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu.

LOPS 2015. Opetushallitus (2015) Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Määräykset ja ohjeet 2015:48. Opetushallitus, Helsinki.

LOPS 2019. Opetushallitus (2019) Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Määräykset ja ohjeet 2019: 2a. Opetushallitus, Helsinki.

Opetushallitus (2019) Mitä on laaja-alainen osaaminen lukioissa. <https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/mita-laaja-alainen-osaaminen-lukiossa>. Viitattu 25.3.2020

CASE 2:

Keski-Suomen männikkö- metsissä ja rantojen raidoilla

Tarja Jukkala & Sanna Lukkarinen

Lapinlahdella Martikkalan koulu, kylän toimijat ja yhdistykset ovat onnistuneet luomaan uusia toimintamalleja Kylät ja koulut -hankkeen aikana. Opetus halutaan viedä koulun seinien ulkopuolelle yhä useammin. Oppia voi kaikkialla, ylätyksellisissäkin paikoissa. Vuonna 2016 käyttöön otettu opetussuunnitelma haastoi lähiyhteisöt tekemään tiivistä yhteistyötä paitsi koulun ja opettajien myös huoltajien, yhteisöjen ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

”Syntymäpaikka kun on sydän Suomen...” Kotiseutulaulut ovat kajahtaneet pitäjien ja kylien juhlissa vuosikymmenien ajan. Koulut, joilla lauluja on yhdessä laulettu, sykkivät pienten kylien sydäminä edelleen. Kyläkoulut ovat niin oppimisen paikkoja lapsille ja nuorille, kuin myös tärkeitä kokoontumispaikkoja kylän toimijoille. Koulut toimivat harrastetiloina ja yhteisten tapaamisten areenana muun muassa kylän avoimissa juhlissa, joissa vieläkin lauletaan yhdessä.

Harvaanasuttujen männikkömetsien ja lukuisten järvi-alueiden lisäksi Keski-Suomessa sijaitsee 23 kuntaa. Näissä kunnissa oli vuonna 2015 Tilastokeskuksen mukaan kaikkiaan 119 peruskoulua ja kouluissa yhteensä 27 602 oppilasta (Keski-Suomen liitto 2016, Tilastokeskus 2016).

Kylät ja koulut -hankkeen valtakunnalliset Webropol-haastattelut tehtiin syksyllä 2014. Saimme Humanistisen ammattikorkeakoulun Jyväskylän alueyksikköön yhteystiedot kyselyyn vastanneista keskisuomalaisista kylä- ja koulutoimijoista. Keski-Suomessa kyselyyn vastanneita löytyi eri puolilta maakuntaa pienistä ja suuremmistakin kouluista ja eri kylä- ja muista lähiyhteisöistä.

Marraskuussa 2014 toteutettiin lehtorivoimin viiden koulun ja kolmen kylätoimijan haastattelut. Pohjoisimmaksi valikoitui Pihtiputaan Muurasjärven kylä ja eteläisimmäksi Tikkalan kylä Korpilahdella, joka nykyään on osa Jyväskylän kaupunkia. Näiden lisäksi haastatteluja tehtiin kahdella muulla pienellä kyläkoululla (Vuonteen koulu ja Haapalan koulu) sekä kah-

deissa suuremmissa kouluissa (Äänekosken keskus-koulu ja Telakkakadun koulu). Haastattelukohteiksi valittuja kouluja yhdisti kiinnostus ja innostus tehdä yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Opetuksen suunnittelua ja oppimista haluttiin edistää koulun seinien ulkopuolella osana lähiympäristöä ja yhteiskuntaa. Yhteistyökumppaneiksi mainittiin yrittäjät, urheiluseurat, vapaapalokunnat, seurakunnat, julkinen sektori – kuten kirjasto ja poliisi – ja yleisesti eri yhdistykset sekä alueella vaikuttavat taiteilijat ja käsityöläiset. Yhteistyömahdollisuudet käsitettiin laajempaan kuin oppiainekohtaisena asiana ja ilmiöpohjainen oppiminen aidossa kontekstissa nähtiin tarpeellisena ja mahdollisena, joskaan se kaikissa kouluissa ei vielä halutussa laajuudessa ollut toteutunut.

Kolmen kylätoimijan haastatteluissa esiin nousivat erityisesti toimijoiden omat intressit ja aktiivisuus. Yhteistyötä määrittivät pitkälti haastateltavien henkilökohtainen osaaminen, yleinen toimeliaisuus ja kiinnostus vapaaehtoistyöhön. Haastatellut kylätoimijat olivat aktiivisia jäseniä useassa yhdistyksessä ja vapaaehtoisina monenlaisissa tehtävissä kotiseudullaan. Kylätoimijat kokivat tärkeäksi oman seudun perinteiden ja historian siirtämisen nuorille. Samoin vuorovaikutusta eri sukupolvien välillä ja oman kylän väen kesken haluttiin edistää.

Keski-Suomen maakunnan metsosymboli.

Kaikki haastattelemamme koulut olivat sopineet hyvin Kylät ja koulut -hankkeeseen. Päädyimme jatkamaan kolmen kylän kanssa, jotka sijaitsivat eri puolilla maakuntaa ja näyttäytyivät kiinnostavina ja kiinnostuneen hankkeesta. Tässä vaiheessa otimme Humanistisen ammattikorkeakoulun (Humak) opiskelijat mukaan järjestämään konkreettisia kohtaamisia osana järjestyksen suuntautumisopintojaan.

Humakin Jyväskylän alueyksikön 16 opiskelijaa lähtivät syksyllä 2015 kyliin edistämään koulujen ja niiden lähellä olevien toimijoiden yhteistyötä vuonna 2016 käyttöön otettava perusopetuksen opetussuunnitelma karttanaan. Me kaksi hankkeessa työskentelevää lehtoria – Tarja Jukkala ja Sanna Lukkarinen – toimimme heidän ohjaavina opettajinaan. Lisäksi järjestimme aiheita käsittelevän työpajan maakunnallisessa KEOS-tapahtumassa marraskuussa 2015. Näistä toimista kerromme seuraavaksi.

Ajokortilla kohti kansalaisvaikuttamista

KEOS on Keski-Suomen Osaava -hankkeen tapahtumafoorumi, joka kokoaa yhteen eri koulujen ja koulutusasteiden opettajia, opiskelijoita, kuntapäätäjää sekä viranomaisten edustajia. Marraskuun puolella välissä kolmatta kertaa järjestetty KEOS2015-foorumi kokosi yhteen yli 2000 ammattilaista Jyväskylän Paviljongissa. Foorumin teemana oli opetussuunnitelman uudistuksen lisäksi tulevaisuuden tekeminen. Näitä työstettiin yli 50 työpajassa ja 20 luennolla. Luentojen ja työpajojen sisällöt vaihtelivat hyvin laajasti lastensuojelusta some-käyttämiseen ja fyysisen aktiivisuuden lisäämisestä ilmiölähtöiseen opetukseen.

Osallistuimme Humanistisen ammattikorkeakoulun Kylät ja koulut -hankkeen tiimoilta Keski-Suomen Osaava -hankkeen tapahtumaan. Järjestimme tilaisuudessa *Kansalaisvaikuttamisen ajokortti* -työpajan, jossa pohdittiin perinteisiä ainerajoja ylittäviä kansalaisvaikuttamisen taitoja eri kouluasteilla.

Idea kansalaisvaikuttamisen ajokorttiin tuli aiemmin hankkeessa toteutetuista työpajoista, joissa vastaavaa menetelmää oli jo käytetty. Kansalaisvaikuttaminen näyttää usein aikuisten oikeutena osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Kansalaisyhteiskunnan toimijat, kuten puolueet, kirkkokunnat, ammattiyhdistykset ja järjestöt toimivat usein irrallaan koulujärjestelmästä, jolloin lapset ja nuoret jäävät kansalaisvaikuttamisen ulkopuolelle. Myös lasten harrastustoiminta yhdistyksissä näyttää enemmän osallistumisena ohjattuun toimintaan kuin vaikuttamisena kansalaistoiminnassa.

Kansalaisvaikuttamisen ajokortin tarkoituksena on edesauttaa opettajia tukemaan oppilaiden mahdollisuuksia osallistua lähidemokratiaan. Perusopetuksen opetussuunnitelman uudistuksen myötä yksi seitsemästä laaja-alaisesta osaamistavoitteesta käsittää osallistumisen, vaikuttamisen ja kestävänsä tulevaisuuden rakentamisen. Muiden kuuden ohella tämän tavoitteen tulee toteutua kaikissa oppiaineissa ja kaikilla vuosiluokilla (Nissilä, 2015.) Kansalaisvaikuttamisen ajokortin tavoitteena onkin innostaa opettajat löytämään uusia opiskelutapoja tavoitteen mukaisesti oppiainerajat ylittäen ja koulun seinät unohtaen.

Kansalaisvaikuttamisen ajokortti sopii kaikille kouluasteille. Korttiin kirjataan kansalaisvaikuttamisen taidot, joita oppimisessa halutaan edistää ja kouluaineet, joihin ne voi yhdistää. Lisäksi korttiin merkitään yhteistyötahot, jotka voivat olla tukena taitojen oppimisessa.

KEOS-tapahtumassa toteutettuun työpajaan osallistui opettajia ja asiantuntijoita eri kouluasteilta ja organisaatioista. Työpajassa osallistujat haastettiin pohtimaan, kuinka kansalaisvaikuttaminen näkyy tällä hetkellä opetuksessa ja kuinka kansalaisvaikuttamisen taitojen oppimista voitaisiin kehittää. Erityisesti keskusteltiin kestävänsä kehityksen, ihmisoikeuksien ja hyvän tekemisen teemoista ja siitä, miten koulujen ja lähi-toimijoiden yhteistyötä voitaisiin hyödyntää taitojen oppimisessa.

Pajassa kansalaisvaikuttamisen teemoista yleisimmiksi nousivat demokratiakasvatus, ihmisoikeudet, yrittäjyyskasvatus sekä kestävä kehitys. Teemat koettiin oppiainerajat ylittäviksi, mutta erityisesti yhteiskuntaoppi, uskonto ja oppilaanohjaus nousivat oppiaineiksi, joissa taitoja voitaisiin erityisesti harjoittaa. Tutkiva oppiminen, erilaiset projektit ja vierailut nähtiin toimivina opetusmenetelminä teemojen osalta. Yhteistyökumppaneiksi esitettiin järjestötoimijoita, yrityksiä, poliittisia vaikuttajia, vanhainkoteja, vanhempain-toimikuntia sekä lähikauppiaita. Myös eri aineiden opettajien välinen yhteistyö sekä opettajatyöparityöskentely esitettiin hyvinä malleina.

KEOS-tapahtuman työpajaan osallistuneista välittyi aito innostus oppimisen kehittämiseen. Yhteisenä tavoitteenamme on kasvattaa uusia aktiivisia kansalaisvaikuttajia.

Osaaja ilmiannettiin Tikkalassa

”Ilmianna osaaja! Letitystä, karjalanpiirakoita, suunnistusta tai vaikkapa ajattelua tai runon kirjoittamista. Me kaikki osaamme jotain, mitä joku toinen haluaisi oppia. Kuka tahansa voi opettaa. Siinä kaikki yksinkertaisuudessaan. Jos tiedät osaajan, jonka oppitunnille sinä (ja varmasti moni muukin) haluaisi päästä, vinkkaa hänelle! Tai jos mielessäsi on aihe, josta kaipaisit oppituntia, kerro toiveesi meille.” (peda.net, 2016.) Näillä sanoilla aloitettiin Tikkalan koulun pop up-tapahtuman markkinointi ja osaajien etsiminen syyskuussa 2015.

Tikkalan koulu sijaitsee hyvien kulkuyhteyksien päässä, matkaa Jyväskylän keskustaan on noin 25, Muurameen 20 ja Korpilahden kylälle 17 kilometriä. Koulu-päiväkotirakennus on rakennettu 2009 ja siinä toimii alakoulu, eskari, päiväkoti ja jälkkäri. Tikkalan koulussa opiskeli lukuvuonna 2015–2016 63 lähiympäristön alakoululaista (luokat 1–6). Päiväkodissa on 10 esikoululaista sekä noin 30 päivähoitolasta. Koulussa on kolme opettajaa ja kaksi kertaa viikossa kiertävä englanninopettaja sekä laaja-alainen erityisopettaja. Koulun henkilökuntaan kuuluu myös kolme koulunkäynninohjaajaa. Koulun tilat toimivat kylän monitoimitiloina, ja toiminnassa on mukana koulupäivien lomassa erilaisia liikunta- ja harrasteryhmiä. Koululla on harrastustoimintaa myös iltaisin: musiikkia, tanssia, pelejä ja jumppaa eri-ikäisten ryhmissä. (peda.net, 2016.)

Valtakunnallisen Kylät ja koulut -hankkeen tarkoituksena on kehittää ja tukea koulujen ja paikallisten toi-

mijoiden yhteistyötä erityisesti maaseudulla. Humakin opiskelijoiden yhteydenottojen jälkeen Tikkalan koulu osoittautui kiinnostuneeksi yhteistyökumppaniksi. Yhteisen aloituspalaverin jälkeen päädyttiin toteuttamaan marraskuun alussa toisilta oppimisen koulupäivä, joka järjestettäisiin illalla. Mukaan päätettiin kutsua kotiväet, kyläläiset, mummot, kummit, vaarit ja naapurit. Yhtäältä tapahtuma toimisi varaslähtönä joulun, sillä tapahtumassa koulun oppilaat järjestäisivät joulumyyjäiset. Toisaalta tapahtuman tarkoituksena oli rikkoa perinteistä kouluopetusta ja mahdollistaa opettaminen kenelle osaajalle tahansa. Meillä kaikilla on tietoa, jota joku toinen haluaa oppia.

Pop up -tapahtuma marraskuisena iltana onnistui erinomaisesti. Pienen kylän koulu oli täynnä elämää, toimintaa, iloisia ihmisiä, leikkiviä lapsia, puheensoriina ja joulutunnelmaa, mutta myös osaajia, jotka halusivat opettaa asiaansa. Roolit kääntyivät päälle, kun kuka tahansa sai opettaa ja tulla oppiin. Työpajoja oli noin 30 ja ne sisälsivät muun muassa erilaista askartelua, ohjelmointia, liikuntaa ja musiikkia. Joulumyyjäispöydät notkuivat jouluisia leivonnaisia ja ostajia riitti. Koulun oppilaskunta oli hoitanut tilaisuuden markkinoinnin lentolehtisin ja teatteriesityksin kylän kaupalla. Oppilaskunta hoiti myös illan aikana tiedotuksen kuuluttamalla aikatauluista ja työpajojen tiloista. Oppilaille annettu vastuu tuotti tulosta tapahtuman järjestelyissä.

Tapahtumalle asetetut tavoitteet yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta toteutuivat koulun ja kylän yhteisenä ponnistuksena, kuten myös erilainen tapa oppia erilaisten opettajien järjestämissä, aiheiltaan hyvinkin

Tikkalan koulun pop up -eläin.

Haapalan koulu kokoaa yhteen pohjoisen Laukaan eri kylien koululaiset.

erilaisissa työpajoissa. Yrittäjyystavoite toteutui onnistuneesti osallistumisena myyjäisten järjestämiseen.

Humakin opiskelijoiden roolina oli lähinnä mahdollistaa, liikkeellepanna, innostaa ja toimia ideointivaiheessa tarpeellisena tukena ja asioiden edistäjänä. Yhteistyön alkaminen ja yhteisöllisyyden lisääminen voi siis tarvita vain alkusysäyksen, mutta jatkuvaan kehittämiseen tarvitaan toimijoiden omaa sitoutumista, innostusta, oma-aloitteisuutta ja yhdessä tekemistä. Tikkanen koulu tarjoaa yhteistyölle erinomaiset puitteet kylän sydämenä. Mahdollisesti pop up tapahtumalle ja sen hyvälle tunnelmalle seuraa jatkoa tulevina vuosina.

Pizzaa ja läppäreitä vai perinteistä pärentekoa Haapalassa

Haapalan koulu sijaitsee Pohjois-Laukaassa Keski-Suomessa. Matkaa Laukaan kirkonkylään on 15 kilometriä. Koulussa on kolme perusopetusryhmää: yhdistetty 1.–2. luokka, yhdistetty 3.–4. luokka ja yhdistetty 5.–6. luokka. Oppilaita on reilu 40, opettajia kolme ja yksi koulunkäyntiavustaja. Koululaisia kuljetetaan Haapalan koululle useasta kyläkeskuksesta. (peda.net, 2016, Laukaa, 2016.)

Humakin opiskelijoiden oppimistehtävänä oli aloittaa oppimisprojekti Haapalan koululla. Tavoite ja sisältö muotoutuivat koulun ja kylän tarpeiden mukaan. Lähtökohtana oli koulun ja kyläläisten yhteistoiminnan tuoma lisäarvo oppilaille sekä koko kyläyhteisölle.

Ensimmäisellä tapaamisella oli paikalla koulun johtaja Asta Jousimäki ja kyläaktiivi Heidi Hintikka. He kertoivat, että kyläseuran, vanhempainyhdistyksen ja koulun toiminta oli ollut aktiivista, mutta koska toiminta oli ollut vain muutaman aktiivin varassa, siitä oli tullut liian raskas taakka. Aikaisemmin toiminta oli ollut jatkuvaa, mutta toiminta oli hiipunut vuosien varrella eikä uutta korvaavaa toimintaa ollut syntynyt. Opiskelijat päättivät löytää oppimisprojektissaan ratkaisuja tyhjiön täyttämiseksi.

Tavoitteikseen opiskelijat asettivat nuorten ja vanhempien ikäpolvien yhteen saattamisen ja alueelle muuttaneiden uusien perheiden kotiutumisen koulua ympäröivään yhteisöön.

Jo ensimmäisen tapaamisen aikana syntyi paljon ideoita, mutta tiedostimme toki myös alueen haasteet, kuten pitkät välimatkat, toimintaan sitouttamisen sekä asioista tiedottamisen koko kylälle. Lähtökohtana oli saada aikaiseksi jotain jatkuvaa, joka juurtuisi osaksi kylän ja koulun toimintaa.

Opiskelijat ottivat tapaamisen ideoista ja ajatuksista koppeja tehden muistiinpanoja, tekivät nettikyselyn oppilaiden toiveista ja järjestivät lokakuussa vanhempainillan, johon osallistui myös koulun henkilökunta sekä vanhempainyhdistyksen ja kyläyhdistyksen väkeä.

Vanhempainillan ideariihä oli menestys idearikkaudessaan, vaikka paikalla oli alle 20 osallistujaa. Monelle idealle löytyi jo tapahtumassa tekijöitä, ja opiskelijoiden ideoima vuosikello alkoi saada tapahtumia ja aktiviteetteja. Näin toiminta alkoi myös konkretisoitua.

Vuosikelloon kirjattiin hyvin erilaisia toimintoja, kuten esimerkiksi ystävätoimintaa, karaokea, näytelmäkerhoa, hiihtoa, mäkiautoilua, maastopyöräilyä, lennokki-kerhoa, markkinatapahtumaa, koirakerhoa, kalastus- ja eräkerhoa, päreentekokurssia ja tietenkin koko kylän yhteinen kuusijuhla. Ideat, jotka eivät päätyneet vuosikelloon kirjattiin muistiin tarkasti tulevaisuutta varten.

Syksyn edetessä toimintoja käynnisteltiin. Opiskelijaryhmä tarkkaili tilannetta ja tiedotti asioista kyläläisille myös perustamansa Facebook-ryhmän kautta.

Marraskuisessa yhteistapaamisessa selvisi, että koko kylän yhteisen kuusijuhlan valmistelu oli hyvällä mallilla, Haapalan kyläyhdistys oli järjestämässä koululaisille diskoiltaa ja muutenkin ideat olivat konkretisoituneet.

Joitakin kuukausia opiskelijaprojektin päättymisen jälkeen pyysimme Haapalan koululta palautetta siitä, miten hanke oli koulun ja kylän yhteistoimintaan vaikuttanut. Koulun näkökulmasta ideariihi oli tuottanut uusia raikkaita ideoita ja myös vanhoja ideoita oli saatu heräteltyä. Opiskelijoita olisi toivottu myös ideoiden toteuttajiksi, konkreettisiksi tekijöiksi. Hankkeesta toivottiin jäävän Haapalaan elämään yhteistyö oppilaiden eri kyläkuntien kanssa. Koululla on mahdollisuus tarjota heille kokoontumistiloja eri tarkoituksiin. Monet ideat koettiin toteuttamiskelpoisiksi ja opetussuunnitelmaa palveleviksi. Yhteistyön ongelmiksi ja haasteiksi ilmenivät ihmisten kiire, eikä kylän yhteisen toiminnan kehittämiseen jäänyt aikaa. Lisäksi koulun on toimittava kouluaikana, ja sekin voi olla yhteistyön haasteena. Haapalan koulun haasteina ovat myös laajalle levinnyt kyläkunta ja eri kyläkunnat koulun alueella.

Humakin opiskelijoiden osalta oppimisprojekti päättyi, mutta Haapalan koulu ja kylä jatkavat vuorovai- kuteista toimintaansa kumppaneina. Kyläläisten osaaminen ja koulun perustyön yhdistäminen opetus- suunnitelman mukaisesti luo uutta yhteisöllisyyttä ja elinvoimaa kylälle. Kaikki ei ole kuitenkaan ruusuista pienillä, laajalle levinneillä kylillä. Pitkät välimatkat ja toimintaan sitoutuminen vaativat yhteistyötä ja toimi- joita. Tarvitaan idearikkautta, innostamista ja toimeen tarttumista.

Pihtiputaan mummot, papat ja muut Muurasjärven aktiiviset toimijat

Vapaapalokunta, Muurasjärven murto ry, metsästy-, kylä- ja nuorisoseura, Mannerheimin lastensuojelu- liitto, Maa- ja kotitalousseura, 4H-yhdistys, vanhem- painyhdistys, liikuntatoimi, terveyskeskus, poliisi sekä mummot ja papat ovat kirjattuina Muurasjärven kou- lun vuosikelloon elokuusta toukokuulle vakiintuneiden tapahtumien ja lukujärjestyksen mukaisen oppi- misen yhteyteen.

Pihtiputaalla Muurasjärven kylän koulunjohtajan Satu Koljosen ja aktiivisen kyläläisen Riitta Höykinpuron ideat lähtevät lentoon tuon tuosta. Kuulijakin hengästy- tyy, kun kuuntelee näiden kahden naisen kertomana koulun ja eri toimijoiden yhdistämistä oppilaiden kou- lutyön rikastuttamiseksi ja koko kylän yhteisöllistämi- seksi. Naisten puhe pulppuaa ja nauru on herkässä.

Pihtiputaalla sijaitseva Muurasjärven kylä ja sen koulu ovat malliesimerkki yhteisöllisyydestä.

Innostus ja aktiivisuus näkyvät puheissa ja teoissa. Yksi aloittaa lauseen ja toinen jatkaa sen sujuvasti loppuun. Oppilaat, koulu kylän sydämenä ja yhteisöllisyys koko kylän väen kesken ovat etusijalla, kun toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan. Yhteistyötä on paljon monien eri toimijoiden kesken. Pienellä kylällä ihmiset tuntevat toisensa ja aktiivisimmat toimivat monessa mukana, kuten Riitta, joka pitää vireää toimintaa yllä sekä työnsä puolesta vanhusten päiväkeskusohjaajana että vapaaehtoisena usean yhdistyksen aktiivina.

Muurasjärven kylä ja sen koulu ovat malliesimerkki symbioosista, joka toimijoiden välillä voi vallita. Humakin opiskelijat mallinsivat koulun ja sen yhteistyökumppaneiden toiminnan vuosikelloksi, joka toimii apuvälineenä kouluvuoden suunnittelussa. Sen avulla on helppo hahmottaa tapahtumat ja tekijät, jotka toistuvat vakiintuneina. Lisäksi vuosikellon ylläpitäminen on vaivatonta. Perinteet, historia ja yhteisen hyvän kehittäminen näkyvät Muurasjärven yhteistyössä erityisesti.

Erilaiset teemaviikot on helppo sovittaa eri luokkatasojen opetussuunnitelmiin. Tapakasvatusviikolla opiskellaan jokamiehen oikeuksia metsästysseuran avulla, poliisi ja vapaapalokunta tarjoavat liikennetietoutta ja paikallinen urheiluseura Muurasjärven murto ry järjestää pyöräilypäivän. Vanhusten viikolla oppilaat esiintyvät vanhuksille ja mummoja ja pappoja vierailee eri oppitunneilla. Eläinten viikolla on metsästysseura jälleen mukana, ja luontoviikkoon sisältyy 4H-yhdistyksen luontopolku sekä seurakunnan, vanhempainyhdistyksen ja 4H:n kanssa pihatalkoot istutuksien ja kukkapenkien hoitoon sekä yleiseen kevääseen pihanhoitoon liittyen. Tärkeimmiksi ja jo pitkään toistuviksi yksittäisiksi päiviksi vuosikelloon on aikataulutettu elokuiset koko kylän leikkimieliset hupikisat, kylän ja koulun yhteinen kuusijuhla, Kalevalan päivä sekä kevätjuhla. Yhteiset juhlat koetaan Muurasjärvellä hyvin tunnelmallisina ja arvokkaina tapahtumina. Kalevalan päivänä oppilaat pääsevät tutustumaan suomalaiseen perinnekulttuuriin vanhusten päiväkeskukseen.

Perinteisiin on tutustuttu tekemällä oppien, ohjelmaan kuuluu muun muassa karjalanpiirakkatalkoot, kahvinjauhantaa, langan kehräystä, maidon separointia ja voin kirnuamista. Muurasjärvellä tehdään yhdessä oppiainerajat ylittäen, luovasti ja jouhevasti. Näyttää siltä, että ihmisiä erilaisine taitoineen ja elinikäistä oppimista arvostetaan, olipa kyseessä pieni ekaluokkalainen oppilas tai päiväkeskuksen kävijä.

Muurasjärveltä saamamme palautteen mukaan Kylät ja koulut -hanke auttoi energisiä toimijoita pysähtymään miettimään toimintaansa ja tarkastelemaan olemassa olevia yhteistyökuvioita. Palautteen perusteella toimintaan tuli hankkeeseen osallistuneiden opiskelijoiden myötä uutta potkua. Vaikka Muurasjärvellä oliin jo vireitä ja yhteistyö oli hyvää, niin ”paikoilleen ei saa uinahtaa”, kuten meille kerrottiin. Hankkeen

mukanaan tuoman herättelyn myötä yhteistyöhön on houkuteltu lisää yhdistyksiä mukaan ja edelleen yhteistyön toivotaan vielä lisääntyvän kaikilla sektoreilla. Satuja ja riittoja toivotaan löytyvän lisää, jotta yhteinen hyvä voi edelleen kehittyä ja jatkuu.

Lähteet:

Laukaa 2016. Laukaan kunta, Haapalan koulu. Viitattu 19.4.2016. <http://www.laukaa.fi/page.php?hid=444>

Nissilä Maija-Leena, 2015. Ops! Oppiminen uudeksi. Artikkelit Opettaja-lehdessä 1/2015. Viitattu 14.4.2016. <http://www.opettaja.fi/cs/opettaja/jutut?-juttuID=1408910277036>

peda.net 2016. Haapalan koulu. Viitattu 19.4.2016. <http://peda.net/veraja/laukaa/haapalankoulu>

peda.net 2016. Tikkanen koulu. Viitattu 13.4.2016. <https://peda.net/jyvaskyla/tikkalankoulu/koulun-esittely>

peda.net 2016. Tikkanen koulu. Viitattu 26.4.2016 <https://peda.net/jyvaskyla/tikkalankoulu/nimet%C3%B6n-202b/iito>

CASE 3:

Martikkalan koulu ja kylä rakentavat yhteisöllisyyttä yhteistuumiin

Juha Oksanen & Mikko Äärynen

Lapinlahdella Martikkalan koulu, kylän toimijat ja yhdistykset ovat onnistuneet luomaan uusia toimintamalleja Kylät ja koulut -hankkeen aikana. Opetus halutaan viedä koulun seinien ulkopuolelle yhä useammin. Oppia voi kaikkialla, ylätyksellisissäkin paikoissa. Vuonna 2016 käyttöön otettu opetussuunnitelma haastoi lähiyhteisöt tekemään tiivistä yhteistyötä paitsi koulun ja opettajien myös huoltajien, yhteisöjen ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Martikkalan koulun ja alueen toimijoiden välinen yhteistyö vahvistui entisestään opetussuunnitelmatyössä. Yhteistoiminnallisuus on ollut esimerkillisen aktiivista ja monialaista yhteistyötä on tehty jo pidemmän aikaa. Uudessa opetussuunnitelmassa korostuvat aiempaa laajemmat oppimiskokonaisuudet. Tavoitteena on vahvistaa oppilaiden aktiivisuutta, osallisuutta omaan oppimiseensa ja vaikuttamiseen sekä osaamista kestäväen tulevaisuuden rakentamiseen.

Martikkalan koululla on jo aiempaa kokemusta koulun ulkopuolella tapahtuvasta opetuksesta ja oppimisesta. Koulun ulkopuolista opetusta on toteutettu yhteistyössä oppilaiden huoltajien sekä muiden monialaisten toimijoiden kanssa. Koululaiset ovat tehneet tutustumiskäyntejä ja eri alojen asiantuntijoita on puolestaan vierailut koululla. Yhteistyö on ollut toimivaa, ja sen on koettu vahvistavan koulun, huoltajien ja muiden toimijoiden yhteistä kehittämistyötä ja vuorovaikutusta. Opetuksessaan koulu pyrkii oppilaan persoonallisuuden ja kykyjen huomioimiseen ja kehittämiseen. Koulun tavoitteena on kasvattaa ja ohjata itsenäiseen tiedonhankintaan, yhteistyötaitojen kehittämiseen ja vastuullisuuteen omassa koulutyössä. Koulu kasvattaa myönteiseen suhtautumiseen ympäröivään luontoon ja hyvien tapojen vaalimiseen.

Martikkalan koulu sijaitsee Lapinlahdella, Martikkalan kylässä. Kylä sijaitsee Onkiveden länsipuolella Iisalmen rajan tuntumassa 20 kilometriä Lapinlahdelta

keskustasta. Martikkalan koulussa oli vuonna 2016 36 oppilasta Lapinlahden kunnasta ja Iisalmen kaupungista. Silloin arvioitiin oppilasennusteen mukaan, että oppilaiden määrä kasvaa kyläasutuksen lisääntymisen myötä. Tällä hetkellä Martikkalan koulu on 52 oppilaan kyläkoulu.

Kylät ja koulut -hankkeessa toteutettiin vuosina 2015–2016 Martikkalan koululla pilottikokeilu, jonka aiheena oli koulun opetustyön tukeminen eri kylätoimijoiden avulla. Toiminta linkittyi opetussuunnitelmatyöhön. Pilottikokeilun teemana oli metsä, joka näyttäytyi vuoden aikana moninaisena ja muuttavana ympäristönä. Teema näkyi lukuvuoden aikana opetuksessa, koulun toiminnassa ja erilaisissa tapahtumissa.

Kokeilu aloitettiin yhteisellä suunnittelukokouksella koulun ja alueen toimijoiden kesken keväällä 2015. Kokouksessa pohdittiin muun muassa millaista osaamista Martikkalan kyläläisillä ja alueen yhdistyksillä on tarjottavanaan koulun oppilaille. Samalla kartoitettiin alueen toimijoiden ja kyläläisten odotuksia koulun suuntaan. Tavoitteena oli löytää konkreettisia yhteistyön muotoja, jotka hyödyttäisivät sekä koulun oppilaita että paikallisia yhdistystoimijoita.

Metsä näkyi monin tavoin kouluvuoden aikana. Koulussa järjestettiin muun muassa erilaisia metsään liittyviä teemapäiviä ja tehtiin retkiä lähimetsään. Oppilaat vierailivat myös metsäkoneita valmistavassa tehtaassa ja metsämuseossa. Lähiluontoa tutkimalla eri vuodenaikoina löytyi myös paljon luonnonmateriaaleja kuvaamataidon tunneille.

Yhteistä toimintaa järjestettiin myös vuosittaisen Kodin ja Koulun Päivän merkeissä, johon koulu osallistui yhteistyössä Martikkalan nuorisoseuran, metsästysseura Martikkalan Eräveikkojen sekä koulun vanhempiyhdistyksen kanssa. Päivän teemana oli ”Metsä ja erä” ja sen aikana tutustuttiin riistanhoitoon ja metsästyskoirien käyttöön metsästyksessä. Metsästäjät

kertoivat oppilaille metsästyksestä ja valottivat muun muassa koiran tutkapannan käyttöä metsästyksen apuna. Päivän konkreettisena tuloksena syntyi yhteistoimin rakennettu riistanruokintakatos.

Koulun vanhempainyhdistys toimi aktiivisesti tapahtumien järjestämisessä ja oppimisympäristöjen rakentamisessa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Elämyspedagoginen metsäpäivä vietettiin Eräveikkojen ja koulumummon opastuksella Eräveikkojen majalla. Yökoulussa oppilaat pääsivät itse pystyttämään puolijoukkueteltan ja kokoamaan kamiinan. Heillä oli myös mahdollisuus yöpyä teltassa. Puolijoukkueteltan lämmössä uni maittoi. Yökoulun aikana tehtiin iltaretki metsään otsalamppujen luodessa valonkajoa pimeään.

Teemavuoden aikana oppimisessa hyödynnettiin lähiympäristöä, mutta tehtiin myös tutustumisretkiä hieman kauemmaksi, kuten Vieremälle Ponssen tehtaalle tutustumaan metsäkoneiden valmistukseen ja Punkaharjulle Metsämuseoon. Punkaharjulla oppilaat tutustuivat Metsämuseon ulkopuolella olevaan puulajipuistoon, jossa on sekä kotimaisten että ulkomaisien puiden muunnoksia. Puulajipuiston lisäksi oppilaat pääsivät ihmettelemään vanhoja metsäkoneita ja puunkaatovälineitä. Metsä oli vahvasti mukana myös kouluvuoden päättäneellä kevätretkellä, jonka kohteena olivat elämykselliset Riverian metsäkoulutusta antava Valtimon yksikkö, Pielisen museo Lieksassa, Paaterin puukirkko ja Kolin luontokeskus Ukko. Oppilaat pääsivät myös vaeltamaan Kolin kansallismaisemassa.

Metsäteema näkyi myös alueen tapahtumissa. Martikkalan perinteisen koko perheen Talventaittajaiset-tapahtuman teemana oli metsä. Tapahtumassa tutustuttiin muun muassa moottorisahalla tehtyihin puuveistoksiin, vanhoihin moottorisahoihin, uusiin ja vanhoihin metsätyövälineisiin ja puutavara-autoon. Talventaittajaisissa pääsi myös tunnistamaan eri puulajeja ja taittelemaan origameja. Tapahtumassa oli lisäksi kyläpiste, jossa koulu ja alueen yhdistystoimijat esittäytyivät.

Oppilaiden huoltajat osallistuivat myös aktiivisesti Kylät ja koulut -pilotin toimintaan ja olivat aloitteellisia tilaisuuksien järjestämisessä. He järjestivät koululle useita asiantuntijavierailuja. Asiantuntijavierailut täydensivät hyvin metsäteemaa ja oppilaat saivat laajan kuvan siitä, mitä kaikkea metsään liittyykään. Puunostoyrityksen esimies kävi kertomassa metsän kiertokulusta ja puun hyödyntämisestä sahalla. Tilaisuuden jälkeen oppilaat pääsivät näkemään käytännön toimia hakkuupalstalla. Metsäkoneenkuljettaja esitteli, miten koneellinen metsänkorjaus tapahtuu ja kertoi oppilaille omasta työstään sekä siitä, millaisella koulutuksella metsäkoneenkuljettajan ammattiin pääsee. Myöhemmin oppilaat istuttivat puiden taimia metsänhoitoyhdistyksen asiantuntijan johdolla. Samalla sovittiin, että taimien kasvua tullaan seuraamaan parin vuoden välein.

Kylät ja koulut -pilotin aikana yhteistoiminnallisuus ulottui myös oman kylän ulkopuolelle. Vanhempainyhdistys ja Martikkalan nuorisoseura järjestivät Koko kylän kirppispäivä -tapahtuman, joka pidettiin myös naapurikylässä ja jota markkinoitiin yhdessä. Tapahtumassa oppilaat pääsivät tutustumaan helppoon tapaan kierrättää, ja heillä oli mahdollisuus tuoda omia nurkkiin jääneitä tavaroitaan myyntiin ja tehdä löytöjä.

Kylät ja koulut -hankkeen pilottiin metsäteeman ympärillä osallistui aktiivisesti useita toimijoita, kuten Martikkalan koulu, Martikkalan koulun vanhempainyhdistys, Lapinlahden 4H-yhdistys ry., Martikkalan Eräveikot, Martikkalan Nuorisoseura ry. ja Lapinlahden seurakunta. Koululla on ollut vahva yhteistyöverkosto toimijoihin jo ennen Kylät ja koulut -hanketta, mutta hankkeen ansiosta yhteistyöverkostot ovat tiivistyneet entisestään ja yhteistyöhön on saatu uusia näkökulmia. Myös oppimisen, koulunkäynnin ja alueen elinvoimaisuuden tukemiseksi on syntynyt pitkäjänteisiä käytäntöjä.

Yhteistyö Martikkalan koulun sekä muiden toimijoiden välillä on koettu molemminpuoliseksi. Koulun ja alueen eri toimijoiden yhdessä järjestämät tapahtumat ovat esimerkkejä onnistuneesta yhteistyöstä. Kylät ja koulut hankkeen aikana yhteistyö on jatkunut hyvällä pohjalla. Toimijoiden mukaan hanke on tuonut lisätietoa kylätoimijoista, joita ei oltu aikaisemmin osattu hyödyntää. Hanke on myös vankistanut yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia suhteita. Teemapäivien avulla on saatu vanhempainyhdistys suunnitelmallisemmin mukaan toimintaan.

Toimijat ovat halukkaita jatkamaan yhteistyötä entiseen malliin. Yhtenä tulevaisuuden tavoitteena on, että koulun ja toimijoiden välisen yhteistyön avulla kylän asukkaille tarjoutuisi lisää harrastusmahdollisuuksia. Koulu puolestaan saa mielekästä ja monipuolista sisältöä opetukseen.

Martikkalan koulun vanhempainyhdistyksen puheenjohtaja Heli Aamuvuoren mukaan kokeilun aikana on saatu järkevyyttä koulun ja vanhempien väliseen toimintaan ja uusia näkökulmia opetussisältöihin. Metsäteeman valinta on ollut onnistunut ja yhteen asiaan keskittyminen on osoittautunut hyväksi. Tämä on auttanut myös vanhempainyhdistyksen toimintaa, koska toimintaa on voitu suunnitella teeman ympärille vierailuineen ja retkineen. Samalla on saatu uusia ideoita toimintaan.

Lähteet:

Heikkinen, Anne 2016. Koulu keskellä kylää. *Tuotantoyksikkö Kantti*. 18.4.2016. <http://www.kantti.net/artikkeli/2016/04/koulu-keskella-kylaa>. (Viitattu 19.5.2016)

Lapinlahden 4H-yhdistys. <http://lapinlahden4h.nettisivu.org/>. (Viitattu 19.5.2016)

Lapinlahden seurakunta 2016. <http://www.lapinlahdenseurakunta.fi/>. (Viitattu 23.5.2016)

Martikainen, Jaana 2016. Välituntikello soi käsipelillä. *Savon Sanomat* 17.2.2016.

Martikkalan koulu 2016. <https://peda.net/lapinlahti/perusopetus/martikkalan-koulu>. (Viitattu 16.5.2016)

Martikkalan koulu 2020. <https://peda.net/lapinlahti/perusopetus/martikkalan-koulu/esittely> (Viitattu 12.2.2020)

Martikkalan koulun vanhempainyhdistys 2016. <https://peda.net/lapinlahti/perusopetus/martikkalan-koulu/v/v>. (Viitattu 16.5.2016)

Nissilä, Maija-Leena 2015. Ops! Oppiminen uusiksi. *Opettaja* 1/2015. <http://www.opettaja.fi/cs/opettaja/jutut?juttuID=1408910277036>. (Viitattu 19.5.2016)

Pasanen, Raija 2016. Henkilökohtainen tiedonanto.

CASE 4:

Kansalaisvaikuttamisen ajokortin pilotointi Kaukaisten koulussa Hyvinkäällä

Jarmo Röksä

Perustuu yhteisöpedagogi (AMK) -opiskelijoiden Eini Nurmen, Ville Kallion, Tiia-Sofia Kanervan ja Ann-Mari Lindforsin kokeilusta tekemään raporttiin.

Kylän ja koulun elinvoimaisuuden tukeminen lähiympäristöyhteistyötä kehittämällä

Kylät ja koulut -hankkeen tavoitteena oli edistää maaseutualueiden elinvoimaisuutta ja ihmisten osallisuutta sekä vahvistaa lähidemokratiaa kehittämällä koulun ja kylätoimijoiden välistä yhteistyötä. Hankkeeseen osallistuneessa, Hyvinkään maaseudulla sijaitsevassa Kaukaisten kylässä asuu noin 300 ihmistä ja kyläkoulussa on 33 oppilasta. Hankkeen aikana eri ryhmät toteuttivat kokeiluja, joissa hankkeen tavoitteita voitaisiin edistää käytännön pilottien avulla.

Kaukaisten kylällä toteutetun kokeilun tavoitteena oli vahvistaa kyläkoulun ja kylätoimijoiden välistä yhteistyötä kehittämällä niille yhteinen koulu ja lähiyhteisöä vahvistava ja alueen toimijoita osallistava toimintamalli. Humakin yhteisöpedagogi (AMK) -opiskelijoiden Eini Nurmen, Ville Kallion, Tiia-Sofia Kanervan ja Ann-Mari Lindforsin tavoitteena oli suunnitella ja kehittää yhteistyössä kumppaneiden kanssa kansalaisvaikuttamisen ajokortti, joka vahvistaisi alueellista yhteistyötä sekä edistäisi toimijoiden omaa vaikuttamistyötä kyläkoulunsa säilyttämisen puolesta.

Ajokortin konkreettinen hyödyntäminen opetuksessa jäi koulun, vanhempainyhdistyksen ja asukas yhteisön oman aktiivisuuden varaan. Kaukaisten kyläkoulu oli jo pitkään taistellut lopettamisuhan alla, ja opiskelijat uskoivat onnistuneensa hankkeen tavoitteessa eli kyläkoulun ja kylätoimijoiden välisen yhteistyön tiivistämisessä.

Toimijoille on tärkeää tuoda omaa kylää mahdollisimman paljon esille sekä olla mukana erilaisissa projekteissa ja hankkeissa. Yhteistyössä luotu ajokortti ja sen sisällöt vahvistavat positiivista julkisuuskuvaa kyläkou-

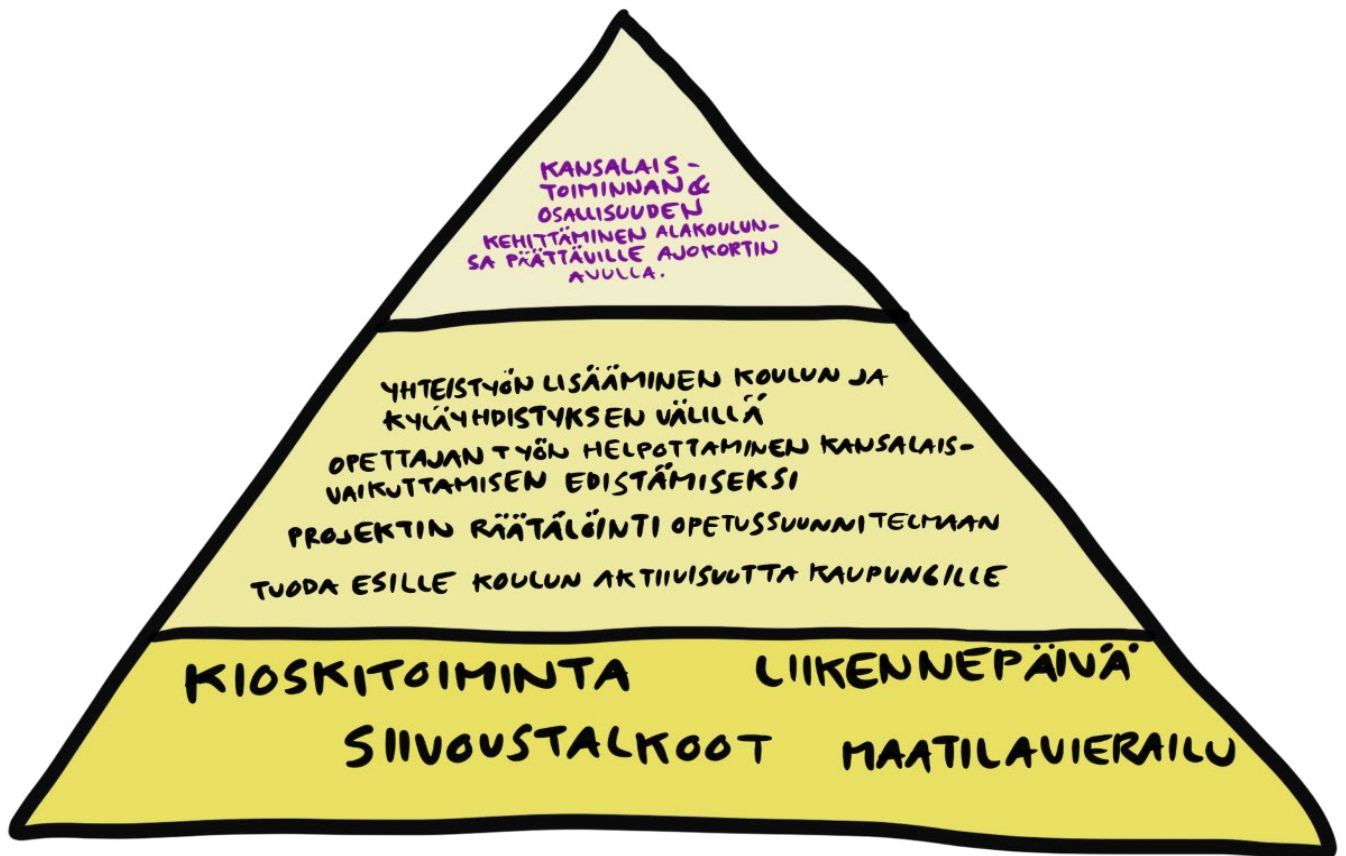
lujen turvallisesta ja osallistavasta oppimisympäristöstä. Tämä auttaa yhteisessä taistelussa koulun säilyttämisen puolesta. Kansalaisvaikuttamisen ajokortin teemat tuovat kylän yhteisöllistä ponnistelua esiin niin mediassa kuin suhteessa kunnallisiin päättäjiin. Tästä johtuen toimijat olivat hankkeen aikana aktiivisia ja motivoituneita ja kehitettyyn kansalaisvaikuttamisen ajokorttiin oltiin tyytyväisiä.

Kyläkoulun pelastamisen kannalta hanke oli kuitenkin myöhässä. Koulun toiminta on sittemmin lakkautettu.

Kokeilun keinot ja vaiheet tavoitteen saavuttamiseksi

Kokeilusta vastanneet opiskelijat laativat alustavan suunnitelman peruskoulun alakoulussa toteutettavasta kansalaisvaikuttamisen ajokortista. Ajokortti mahdollistaisi kylätoimijoiden ja koulun yhteistyön kehittämisen tehokkaasti ja motivoivasti. Samalla sen avulla voitaisiin kehittää koululaisten kansalaistaitoja. Kylällä oli jo ennen hanketta paljon yhteistyötä, mutta ajokortin avulla toiminta voitiin tuottaa ja pake-toida paremmin koulua ja lähiympäristöä tukevaan muotoon.

Opiskelijoiden valitsemiin teemoihin (ympäristö, yhteiskunta ja yritystalous) lisättiin kahdessa toimijoiden kanssa järjestetyssä kokouksessa rehtorille tärkeät liikennekasvatus- ja tietoliikenneosiot sekä sisällytettiin asukas yhdistyksen toiveesta kylän järjestö-talo yhdeksi ajokortin suorituspaikaksi. Malli jätettiin tarkoituksella väljäksi, jotta koululaiset, rehtori ja opettajat voisivat sisällyttää sen opetussuunnitelmaan parhaalla mahdollisella tavalla. Suunnittelu tapahtui positiivisessa ilmapiirissä, vaikka hankekumppaneiden ajanpuute sysäsi paljon suunnitteluvastuuta opiskelijoille.

Opiskelijoiden kehittämä triangelimalli toteutukseen.

Hankekokouksissa olivat mukana koulun rehtori sekä asukas yhdistyksen ja koulun vanhempainyhdistyksen puheenjohtajat. Kumppaneiden toiveista erilaiset teemat suunniteltiin siten, että ne nivoutuisivat luonnollisesti koulun opetussuunnitelmaan ja kylän tapahtumiin ja tempauksiin. Esimerkiksi ympäristövaikuttamista voitaisiin toteuttaa kylän siivoustalkoiden yhteydessä. Lisäksi ajokorttiin suunniteltiin kokonaisuuksia, joiden toivottiin välittävän positiivisen viestin kunnallisille päättäjille kyläkoulun poikkeuksellisesta oppimisympäristöstä ja toivottiin sen auttavan kamppailussa kyläkoulun säilyttämisen puolesta.

Ryhmä aikataulutti kumppaneiden toiveista ajokortin suoritusvaiheet aikajanelle ja suhteutti teemojen tehtävät vaikeustason mukaan eri ikäryhmille. Näin ajokorttiin tulivat tavallisistakin ajokorteista tutut A, B ja C -luokat. Perustaidot (A) opeteltaisiin kahdella ensimmäisellä luokalla, seuraava taso (B) keskiluokilla ja vaativin taso 5-6 -luokilla.

Ajokortti suunniteltiin siten, että jokainen luokka pääsisi suorittamaan kansalaisajokorttia alakoulun aikana. 1-2, 3-4 ja 5-6 -luokat pääsivät osallistumaan aina samoihin teemoihin samaan aikaan, mutta sisältöjen vaikeusaste huomioisi kunkin ikäryhmän kehitystason ja opetussuunnitelman. Kun merkintöjä kerättäisiin koko ala-asteen ajan, kiinnostus tehtävien suorittamiseen säilyisi.

Ajokortin tavoitteena on edistää koululaisten oppimista ja lisätä heidän kansalaisvaikuttamisen taitojaan sekä lisätä heidän tietouttaan kyläyhteisön toimijoista. Tätä kautta tietoisuus muun muassa oman asuin ympäristön toimijoista, historiasta ja omista vaikutusmahdollisuudesta kasvaa. Varsinaiseen suunnittelutyöhön koululaiset eivät kuitenkaan osallistuneet lyhyen toteutusajan vuoksi.

Ajokorttiin myönteisesti suhtautuneen rehtorin toiveista kansalaisvaikuttamisen ajokorttiin sisällytettiin eri vaiheita ja tasoja seuraava Excel-taulukko. Sen avulla opettajat pystyivät paremmin suunnittelemaan opetustaan seuraamalla kunkin oppilaan suorituksia sekä saamaan kokonaiskuvan seuraavien tapahtumien sisällöistä ja aikatauluista.

Kolmannessa kokouksessa opiskelijaryhmä esitteli suunnittelukokousten palautteiden pohjalta valmiin kansalaisvaikuttamisen ajokortin kumppaneille. Kyläkoulun rehtorin mielestä ajokortti on toimiva ja se mahdollistaa koululaisten yhteisöllisen oppimisen. Myös kylätoimijoiden näkökulmasta ajokortin toteutustapa todettiin onnistuneeksi.

Hankkeen toimintamallia, osamuutostavoitetta ja päämuutostavoitetta voidaan kuvata opiskelijoiden laatiman triangelimallin kautta. Malli oli opiskelijoilla käytössä koko suunnitelman toteutuksen ajan.

Kokeilun tulokset ja johtopäätökset

Peruskoulun opetussuunnitelmassa koulun tehtävänä on tarjota oppilaille heidän tasonsa mukaista opetusta sekä kasvattaa heitä niin elämään kuin ihmisyyteen. Uusi opetussuunnitelma painottaa monialaisia oppimiskokonaisuuksia, joita kehitetty kansalaisvaikuttamisen ajokorttimalli tukee.

Opiskelijat valitsivat ajokortin teemaksi kansalaisvaikuttamisen, koska sen aihealueet tuovat esille koulun arvostamia monimuotoisia oppimisympäristöjä ja tukevat perusopetusta. Hankkeen edetessä opiskelijoiden suunnitelmat syvenivät yhteistyökumppaneiden tuodessa niihin uusia sisältöjä ja näkökulmia ajokortin suoritteiden tueksi. Tätä kautta ajokortti tuki hyvin koulun opetussuunnitelmaa ja sen tavoitteita.

Oikein toteutettuna koulu pystyy hankkeen ansiosta sijoittamaan opetukseensa valmiita sisältöjä ja oppimisympäristöjä. Kehitetty ajokortti vähentää opettajien suunnittelutyötä, vahvistaa yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa sekä tarjoaa monipuolisen ja koululaisia motivoivan kokonaisuuden kansalaisvaikuttamisen ja kansalaistaitojen oppimisen.

Vanhempainyhdistykselle, jonka perustehtävänä on koulun ja kodin välisen yhteistyön ylläpitäminen, luokkatoiminnan edistäminen sekä vanhempien vaikutusmahdollisuuksien mahdollistaminen koulun toiminnassa, hankkeen anti jäi muita ohuemmaksi, koska se ei vaikuta suoraan heidän toimintaansa. Vanhempainyhdistyksen osallistuminen kansalaisvaikuttamisen ajokorttiin tulevaisuudessa jäi toistaiseksi vielä pimentoon, mutta ajokortin mahdollistama yhteistyö tarjoaa vanhempainyhdistykselle mahdollisuuden tutustua koulun ja ulkopuolisten tahojen väliseen yhteistyöhön. Vanhempainyhdistyksen jäsenet voisivat tulevaisuudessa esimerkiksi osallistua osaamisensa tai työnsä kautta ajokortissa toteutettavien osakokonaisuuksien järjestämiseen.

Asukasyhdistyksen perustehtävänä on kylän asukkaiden etujen ajaminen. Kaukaisten koulun säilyttäminen on lähiyhteisön etujen mukaista. Hankkeen avulla kylätoimikunta näki mahdollisuuden viestittää Hyvinkään kaupungille Kaukaisten kyläläisten aktiivisuutta, yhteisöllisyyttä sekä lähiympäristön tarjoamia kiistattomia hyötyjä myös koulun perustehtävään eli opetukseen. Alueen koulun ja lähiympäristön aktiivisuus ja voimavarat tulivat näkyväksi hankkeen avulla. Samalla alueen historiaa ja tietoutta lähiympäristöstä voitiin välittää alueella asuville koululaisille. Nuoria aktiivomalla mahdollistetaan kylän kehittyminen myös jatkossa.

Hanketoimijat olivat alusta saakka aktiivisia, innostuneita ja motivoituneita hankkeen toteuttamiseen, mitä vahvasti kyläläisten yhteinen tahto kyläkoulun jatku-

vuuden turvaamiseksi. Hankkeen keston takia seurantaa yhteistyön jatkumisesta ei voitu toteuttaa, mutta kokeilun toteuttaneet opiskelijat uskovat, että kylän yhteinen päämäärä ja yhteistyöstä saadut kokemukset innostavat jatkamaan kansalaisvaikuttamisen ajokortin käyttämistä koulutyön osana. Uhkana jatkumiselle on kyläkoulun mahdollinen lakkauttaminen, jolloin kansalaisvaikuttamisen ajokortista saadut myönteiset vaikutukset eivät ehdi vaikuttaa lähiympäristöön tai kunnallisiin päättäjiin.

Mallin juurruttaminen jää pitkälti siis paikallisten aktiivisten toimijoiden varaan ja on riippuvainen kunnallisten päättäjien tekemistä päätöksistä. Hankkeen tavoitteena olleet yhteistyömallin kehittäminen, yhteistyön syventäminen koulun ja kyläyhteisön välillä sekä osallisuuden edistäminen toteutuivat hankkeessa hyvin myös toimijoilta saadun palautteen perusteella.

Kylän yhdistyksillä on suuri rooli kyläkoulujen tulevaisuuden puolustamisessa. Yhteisillä hankkeilla tutustutaan eri toimijat toisiinsa, saadaan ne toimimaan yhteisen tavoitteen puolesta ja saadaan konkreettisia esimerkkejä siitä, mikä merkitys kyläkouluilla on sekä maaseudun elinvoimaisuuden puolustamisessa että turvallisen kasvuympäristön tarjoamisessa lapsille.

Kyläkoulututkija Risto Kilpeläinen näkee kyläkoulut ihmisläheisinä ja mahdollisuutena koulujen suunnittelulle tulevaisuudessa. Kilpeläisen mukaan pienillä kyläkouluilla on positiivinen vaikutus lapsen kasvuun. Kyläkoulujen vahvuuksia ovat lähiluonto, ympäristön turvallisuus ja lapsiystävällisyys. Lisäksi kyläkouluissa esiintyy voimakasta yhteisöllisyyttä ja "perhemäisyyttä" ei välttämättä synny suuremmissa koulutusyksiköissä. (Kilpeläinen, 2010.)

Hankkeessa kehitetyn kansalaisvaikuttamisen ajokortin käyttöönotolle on hyvät edellytykset myös muissa kyläkouluissa.

Lähteet:

Kilpeläinen, Risto (2010) Kyläkoulut Suomessa. Maaseudun pienet koulut opettajien kuvaamina oppimisympäristöinä. Kustantaja: Risto Kilpeläinen.

CASE 5:

Kytäjän kyläkoulun ja paikallis-yhdistysten välisen yhteistyön kehittäminen Hyvinkäällä

Jarmo Röksä

Kirjoitus perustuu Humakin opiskelijoiden Outi Mikkolan, Sarita Vihavaisen ja Suvi Wideniuksen raporttiin.

Kyläkoulu on tärkeä osa maaseudun elinvoimaisuutta

Maaseudun elinvoimaisuuden, ihmisten osallisuuden ja lähidemokratian kehittämiseksi tarvitaan monipuolista voimavarojen ja toimijoiden hyödyntämistä. Monialainen yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa mahdollistaa perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisten monipuolisten oppimisympäristöjen luomisen ja koulun ulkopuolisen oppimisen (vrt. Opetushallitus 2014).

Kylät ja koulut -hankkeessa kehitettiin kokeilevaa ja osallistavaa toimintamallia, jossa vuosina 2014 ja 2015 tehtyjen kokeilujen aikana kerätyn palautteen ja osallistuvan havainnoinnin avulla menetelmää kehitettiin edelleen. Kytäjän koululla tehdyn pilotin tavoitteena oli kehittää kyläkoulun opetusta, edistää paikallista osallisuutta ja lähidemokratiaa koulun ja kyläyhteisön välisen yhteistyön avulla.

Autin ja Hyry-Beihammerin (2009) mukaan kyläkoulujen lakkauttamisen sijaan niiden toimintaa olisi kehitettävä, mikäli kouluverkko halutaan säilyttää toimivana ja lasten koulumatkojen pituus kohtuullisena. Kolmas sektori voi tarjota opetukseen paljon osaamista ja tietoa kansalaisvaikuttamisen keinoista ja osallisuudesta. Pienen paikkakunnan pienelle koululle toimiva yhteistyö ympäröivän yhteisön kanssa on yksi keino toimia laadukkaammin niukenevien resurssien maailmassa.

Humakin yhteisöpedagogiopiskelijat Outi Mikkola, Sarita Vihavainen ja Suvi Widenius toteuttivat kokeilun Kytäjän kyläkoululla, jossa yhteistyötä kehitettiin käytännössä. Työssään heitä ohjasi Humakin lehtori. Projekti oli lyhyt, joten kokeilun seuranta ja jatkotoiminta jäivät koulun ja kylätoimijoiden vastuulle. Kokeilun ansiosta voitiin todeta toimintamallin toimivuus ja

mahdollistaa yhteistyön jatkuminen tulevaisuudessa. Kytäjän koulussa opiskelee lukuvuonna 2019-2020 71 lasta.

Kokeilun tavoitteet ja vaiheet

Ennen kokeilun aloittamista opiskelijat tapasivat koulun ja kyläyhteisön edustajat kahdessa valmistavassa kokouksessa. Niissä selvisi, että koulun ja kylän välillä oli yhteistoimintaa, mutta se ei ollut johdonmukaista, eikä koulun ulkopuolisten toimijoiden kokemusta hyödynnetty opetuksessa.

Yhteistyön vahvistamiseen oli myös kunnallispoliittinen tarve: toimivan ja pysyvän yhteistyön avulla voitaisiin osoittaa kunnallisille päättäjille kylän elinvoimaisuus ja alueellisen yhteistyön hyöty, jolloin kyläkoulua ei nähtäisi ainoastaan taloudellisena taakkana. Paikalliset toimijat näkivät tarvetta myös paikallisen osallisuuden ja oman kylän tuntemuksen lisäämiseen ja asukkaiden sitouttamiseen paikallisyhteisöön.

Kylässä perinteisesti järjestettyyn *Lauantai koulupäivänä* -tapahtumaan, joka käytännössä oli pilkkikilpailu, toivottiin enemmän sisältöä ja yhteistyötä paikallisten yritysten, vanhempien ja järjestöjen välille. Koska tapahtuma oli pilotointiajan ulkopuolella, opiskelijat eivät voineet olla aktiivisesti mukana sen kehittämisessä. Kokeilun aikana aloitettu yhteistyö tarjosi kuitenkin hyviä siemeniä tapahtuman laajentamiseen koko kyläyhteisön kattavaksi tapahtumaksi.

Kokeilun tavoitteeksi asetettiin koulun ja kylätoimijoiden välisen yhteistyön vakiinnuttaminen toimintamallin avulla. Lisäksi yhteistyön avulla haluttiin tarjota lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen, aktiiviseen kansalaisuuteen ja paikallisdemokratiaan. Lapset perehdytettiin toiminnan avulla elinympäristönsä vaikuttamismahdollisuuksiin ja ymmärtämään

kylätoimijoiden rooli osana vaikuttamisketjua. Tämä toteutettiin seuraavassa luvussa mainittujen oppituntikokeiluiden avulla.

Kokeilun onnistuminen oli kiinni aktiivisista ja innokkaista kylätoimijoista, kuten kylätoimikunnan edustajista, joilla oli mahdollisuus antaa aikaansa toimintaan. Lisäksi onnistumismahdollisuuksia paransivat myönteinen rehtori sekä riittävän pieni ja motivoitunut koululaisryhmä. Hankepilotin toteuttaneet opiskelijat kokivat, että kylätoimijat voisivat hyödyntää saatuja kokemuksia kylätoimintansa kehittämässä sekä vanhempien tiiviimmässä kiinnittämisessä koulun, kyläyhteisön ja vanhempien väliseen yhteistyöhön. Tässä nousee keskiöön kylän yhteisten tapahtumien järjestäminen kaikki toimijat huomioiden.

Kytäjän koulun, koululaisten ja kyläyhteisötoimijoiden aktivoimiseksi opiskelijat valitsivat pilotin toteutusmenetelmäksi *asiakaslähtöisen kehittämisen periaatteen*, jossa suunniteltua toimintaa kehitetään siitä saatujen palautteiden perusteella.

Opiskelijat järjestivät hankkeen aikana teemaoppitunteja, joiden avulla pyrittiin lisäämään koulun ja kyläyhdistysten välistä yhteistyötä. Tavoitteena oli, että hankkeen päätyttyä yhdistykset voisivat menetelmää hyödyntäen pitää itsenäisesti oppitunteja koulussa.

Tämä osoittautui toimivaksi ratkaisuksi. Hankkeesta vastaavat opiskelijat järjestivät teemaoppitunteja ja kokouksia, joissa toimijat pääsivät kokeilemaan suunniteltua menetelmää käytännössä ja kehittämään sitä sen jälkeen yhteistyössä vetäjien kanssa. Tämän jälkeen osallistujien aktiivisuus nousi. Ryhmä esitti ajatuksen suunnitella teemaoppitunteja yhdessä ja alkoi ideoida joulujuhlan yhteydessä pidettävää, koulun toimomaa mediakasvatustuntia.

Järjestetyt oppituntikokeilut

Kokeilun aikana toteutettiin kaksi mallioppituntia ja mahdollisuus suunnitella koulun joulujuhlaa sekä laatia alustava toimintamalli paikallisten yritysten ja yhteisöjen saamiseksi mukaan *Lauantai koulupäivänä* -tapahtumaan. Toiminnan kohteina olivat Kytäjän koulun 1.–2. ja 5.–6. luokkalaiset.

Vanhemmalle koululaisryhmälle järjestettiin mediataitojen ja -vaikuttamisen oppitunti, jolla lähialueen toimijat esittelivät mediavaikuttamisen keinoja ja saavutettuja tuloksia. Aiheina olivat muun muassa mediakäyttäytyminen sekä vaikuttaminen sosiaalisessa mediassa. Oppitunnin tarkoituksena oli kehittää koululaisten mediakriittistä ajattelua sekä herättää keskustelua. Lapset ymmärsivät hyvin mediavaikuttamisen mahdollisuuksia.

Nuoremmille koululaisille järjestettiin tunti kierrätyksestä ja sen merkityksestä paikallisen yhteisön tarjoamiin mahdollisuuksiin suhteutettuna. Kierrätyksen merkitys ympäristöön vaikuttavana kulutusvalintana havainnollistui koululaisille, ja se ymmärrettiin vaikuttamistoimintana, johon myös lapset voivat aktiivisesti osallistua.

Koululaisten osallistumisen merkitystä itseään koskevaan päätöksentekoon havainnollistettiin molempien ryhmien kanssa toteutetulla joulujuhlan suunnittelulla. Tämä havainnollisti käytännön tasolla mahdollisuuksia, joita aktiivisella osallistumisella voi saavuttaa omassa lähiympäristössä.

Kokeilun tulokset ja siitä saatu palaute

”Tällaisten yhteisten projektien kautta lapset toivottavasti kokevat tulleensa kuulluksi ja oppivat miten voi vaikuttaa oman kylän asioihin ja olla osallinen”
– palautekyselyyn vastannut osallistuja.

Kokeilun lyhyen keston takia sen pitkäaikaisia vaikutuksia on vaikeaa arvioida. Hankkeen aikana kerätyn palautteen perusteella voidaan kuitenkin vetää johtopäätös, että toimijat kokivat koululaisten integroituneen paremmin kyläyhteisöön ja sen myötä tunteen kylän omakseen.

Kyläyhdistyksen ja 4H-toimijoiden palautteiden perusteella kokeilun aikana toteutettu yhteistyömuoto oli toimiva, ja sen uskottiin luovan perustan yhteistyölle. Malli koettiin tarpeelliseksi kaikkien toimijoiden osalta, ja se vastasi heidän tarpeitaan. Kytäjän koulun rehtori totesi kokeilun tuoneen koulutyöhön uusia näkökulmia ja koulun kaipaamia uusia ideoita. Rehtori totesi, että kokeilu auttoi näkemään yhteistyömahdollisuuksia, joita ei muuten olisi tullut ajatelleeksi.

Saadun palautteen perusteella hanketta toteuttaneet opiskelijat kehittivät tuntuun suunnitelmaansa koulun tarpeita varten. Teemoja, kuten ympäristö, yrittäminen ja työelämä sekä yhteiskunta sovellettiin kyläyhteisöön ja eri koululuokille sopiviksi oppimistehtäviksi.

Mukana olleiden koululaisten kokemuksia arvioitiin toiminnallisen reflektion avulla, ja palaute oli myönteistä. Keskusteluissa nousi esiin paikallistuntemuksen paraneminen ja alueellisen vaikutustyön sekä mediavaikutustaitojen kehittyminen. Myös koululaisten tunne omasta osallisuudestaan nousi esiin. Oppilaiden aidot osallisuudenkokemukset sekä paikallistoimijoiden roolin ja omien vaikutusmahdollisuuksien tunne kehittyivät kokeilun seurauksena, kuten tavoitteina oli.

Järjestöjen kanssa yhteistyössä toteutetut monipuoliset oppimisympäristöt ja toiminnalliset menetelmät, tarjoavat mahdollisuuden muuttuvassa yhteiskunnassa tarvittavien taitojen oppimiseen ja tietojen soveltamiseen. Ammattikorkeakouluista tuttu tietojen soveltaminen käytännössä ja taitojen oppiminen aidoissa ympäristöissä ulkopuolisten tahojen kanssa noussee yhä keskeisemmäksi toimintamuodoksi myös tulevaisuuden peruskouluissa. Tässä toiminnassa kolmannella sektorilla ja järjestökentällä voi olla merkittävä rooli opetus- ja kasvatusektorilla.

Lähteet:

Autti, Outi & Hyry-Beihammer, Eeva Kaisa 2009. "Kyläkouluverkko tuhoutumassa — koulujen lakkauttaminen jatkuu kiivaana". *Kasvatus & Aika* Vol. 3, nNro. 4. Viitattu 5.3.2020 <https://journal.fi/kasvatusjaika/article/view/68132>

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki.

Aktiivisen kansalaisen ajokortti

Jarmo Röksä

Kokeiluista malliin

Maa- ja metsätalousministeriön rahoittaman Kylätoiminnan ja oppilaitosten yhteistyön kehittäminen maaseutualueilla (työnimenä Kylät ja koulut) -hankkeen tavoitteena oli edistää maaseudun elinvoimaisuutta mahdollistamalla ihmisten osallisuutta ja kehittämällä lähidemokratiaa koulujen ja niiden lähiympäristöjen kanssa tehtyjen kokeilujen avulla. Hankkeessa toteutettujen kokeilujen avulla luotiin monistettava malli lasten ja nuorten osallisuuden lisäämiseksi ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden edistämiseksi. Vaikka hanke on toteutettu maaseutu ympäristössä, voidaan aktiivisen kansalaisen ajokorttia soveltaa myös kaupunkikouluissa.

Mallin kehittäjinä toimivat Humanistisessa ammattikorkeakoulussa kokeiluja vetäneet Matti Pesola, Tarja Jukkala, Sanna Lukkarinen, Juha Oksanen, Anna Pikala, Ville Kallio, Tiia-Sofia Kanerva, Ann-Mari Lindfors, Outi Mikkola, Eini Nurmi, Sarita Vihavainen ja Suvi Widenius. Malli on vapaasti hyödynnettävissä ja kopioitavissa yksityiseen ja julkiseen käyttöön lähde mainiten. Mallin kehittämisessä oli mukana Suomen Kylätoimijat ja sen mahdollistivat hankkeessa kumppaneina toimineet kunnat, kylätoimijat ja aktiivisesti osallistuneet koululaiset.

Tekijät uskovat, että lasten ja nuorten innostamiseen aktiiviseksi kansalaisiksi tarvitaan mukaan koko paikallisyhteisö kodeista alueen yhdistys- ja harrastustoimijoihin asti. Toimenpiteet lasten ja nuorten innostamisessa aktiiviseksi ja osallistuviksi kansalaisiksi vahvistavat demokratiaa.

Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus ja monimuotoiset oppimisympäristöt

Malli on tarkoitettu opettajille, kasvattajille ja yhdistystoimijoille, jotka miettivät, kuinka lapsista ja nuorista saataisiin aktiivisia kansalaisia. Aktiivisen kansalaisen ajokortti tarjoaa opettajille keinoja siihen, kuinka he voivat toteuttaa uuden opetus suunnitelman sisältövaatimukset oppilaita lähellä oleviin yhteisöihin perehdyttämisestä ja demokratiataitojen kehittämisestä. Yhdistystoimijan haasteena on uusien ja innokkaiden

toimijoiden löytäminen mukaan toimintaan ja tapahtumiin. Tässä luvussa esitellään käytännön työkaluja uuden opetus suunnitelman toteuttamiseen sekä vinkkejä koulun ja yhdistysten välisen yhteistyön kehittämiseen.

Monialaisten oppimisympäristöjen tarjoaminen oppilaille voi olla haasteellista. Mallin avulla oppimisympäristöksi muotoutuu koko lähiympäristö. Vaikka tarkasteltavan mallin keskiössä onkin yhteiskunnallisten taitojen kehittäminen, sisältää se mahdollisuuksia monialaiseen ilmiöoppimiseen, jossa kansalaisuustaitojen kehittämistä voidaan toteuttaa osana ympäristökasvatuksen, biologian, liikunnan tai historian opiskelua.

Aktiivisen kansalaisen ajokortti – suoritusmerkintöjä koulun ulkopuolisista tehtävistä

Aktiivisen kansalaisen ajokortti on Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Humak) kehitetty dokumentti, johon oppilas kerää suoritusmerkintöjä opettajan hyväksymistä tehtävistä koulussa ja koulun ulkopuolella.

Lähtökohtaisesti ajokortti suoritetaan yhden lukuvuoden aikana. Ennalta sovitun määrän suoritusmerkintöjä saatuaan oppilaille myönnetään aktiivisen kansalaisen ajokortti. Ajokortin myöntäminen voidaan myös ”vaiheistaa”, jolloin esimerkiksi syksyllä suoritetaan 1. vaihe ja keväällä 2. vaihe. Kortissa on kolme luokkaa, joista A toteutetaan ensimmäisillä luokilla, AB keskiluokilla ja viimeinen vaihe, ABC, yläluokilla.

Korttia voidaan soveltaa myös yläkoulussa tai toisella asteella opiskeleville.

Luvun lopusta löytyvät mallit sekä leimakortille että ajokortille. Ne ovat vapaasti monistettavissa. Leimojen sijaan, oppilaat voivat kerätä suorituskorttiin myös tarroja. Oppilaat voivat myös itse osallistua leimakortin ja ajokortin suunnitteluun. Olennaista on, että leimakortissa näkyvät tehtävät ja kerättävien leimojen määrä.

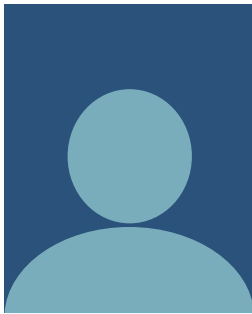
Toivomme aktiivisen kansalaisen ajokortin lisäävän myös oppilaitosten ja kolmannen sektorin yhteistyötä. Kolmannen sektorin toiminta tukee parhaimmillaan lasten ja nuorten osallisuutta sekä mahdollistaa heidän yhteiskunnallisen aktiivisuutensa kasvua.

Alla on esitetty aiemmin kirjassa esitetystä kokeilusta toteutetun aktiivisen kansalaisen ajokortin suoritusmerkintätaulukko aihealueittain ja eri luokille sovitettuina. Niitä voi hyödyntää ja soveltaa omaan lähiympäristöön sopiviksi.

Aktiivisen kansalaisen ajokortti: Kaukaisten koulu, lukuvuosi:

Oppilas:

Opiskeltava teema 1-2 luokat. Ajokorttiluokka A	Tehtävä	Suoritusmerkintä
Ympäristö	Siivoustalkoot (syksy/kevät)	
	Roska päivässä-liike (kevät)	
	Luontopolku (syksy)	
	Maatilavierailu (syksy)	
	Kuinka kierrättää? Näyttely / kirpputori	
Yrittäminen ja työelämä	Maatilatyö (esim. perunannosto) (syksy)	
	Mikä minusta tulee isona? (syksy)	
	Myyjäistyöt (kevät/syksy)	
Yhteiskunta	Suomi kartalla (syksy)	
	Liikennepäivä (kevät)	
	Vanhusten muistaminen (juhlapyhät)	
Opiskeltava teema 3-4 luokat Ajokorttiluokka AB		
Ympäristö	Siivoustalkoot (syksy)	
	Siivoustalkoot (kevät)	
	Luontopolku (syksy)	
	Kuinka kierrättää? Näyttely / kirpputori	
	Uimarannan kunnostus (kevät)	
Yrittäminen ja työelämä	Uuden tuotteen suunnittelu (kevät)	
	Maatilavierailu (syksy)	
Yhteiskunta	Mielipidekysely/äänestys (syksy)	
	Liikennepäivä (kevät)	
	Avustusjärjestöjen kampanja (syksy)	
	EU-päivä (kevät, 9.5.)	
Opiskeltava teema 5-6 luokat Ajokorttiluokka ABC		
Ympäristö	Siivoustalkoot (syksy)	
	Siivoustalkoot (kevät)	
	Uimarannan kunnostus (kevät)	
	Kuinka kierrättää? Tiedonhankinta/vertaisopetus (kevät)	
	Lajittelupisteeseen tutustuminen	
Yrittäminen ja työelämä	Mainonta ja markkinointi (syksy/kevät)	
	Kahvila-apu (syksy/kevät)	
	Ilmoitustaulun ylläpito (syksy/kevät)	
	Kunnan ilmoitustaulu 6 lk. (syksy/kevät)	
Yhteiskunta	Äänestyskokoukset (syksy/kevät)	
	Avustusjärjestöjen kampanjat (syksy)	
	EU-päivä 5. lk (kevät)	
	Oman kylän historia (kevät)	
Koko koulu		
	Itsenäisyyspäivän juhlistaminen	
	Unelmien koulu -laatikko	
	Vetovoimainen kylä -laatikko	

MEHILÄINEN

MAIJA

01.01.2020

KOULUN NIMI

Maija Mehiläinen

Aktiivisen kansalaisen ajokortin ohjeteksti opiskelijalle ajokortin suorittamiseksi

”Tämä on kansalaisvaikuttamisen ajokortti. Suorittamalla tehtäviä saat leimoja korttiisi. Aihealueet ja paikat leimoille löydät oheisesta vihkosta. Ohjeet tehtäviin saat opettajalta. Suorituksia voi tehdä muuallakin kuin koulussa.

Mukavia hetkiä vaikuttamisen parissa.”

Seuraavalla sivulla oleva leimakortti sisältää graafisen kortin, jossa kullekin teemalle on oma alueensa. Tähän korttiin opiskelija kerää opettajan määrittelemän määrän leimoja/tarroja annetuista suoritteista. Tämän lisäksi opettaja antaa oppilaille ohjeistuksen siitä, missä ja milloin eri tehtäviä voi suorittaa. Tehtävälistaukseen voi keksiä myös vapaa-ajalla tehtäviä suoritteita, kuten esimerkiksi vierailun paikallisessa museossa tai luontokohteessa tai vaikka paikallisen yrittäjän haastattelun.

Graafisen leimakortin lisäksi liitteinä ovat myös malli ja kopioitavat pohjat eri ajokorttiluokkia varten.

Termit tutuiksi

Aktiivinen kansalainen on henkilö, joka vaikuttaa ja toimii yhteisen hyvän eteen sekä ottaa vastuuta yhteisistä asioista ja osallistuu niiden hoitamiseen.

Yhteiskunta koostuu ihmisistä, jotka asuvat ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään tietyllä maantieteellisellä alueella.

Kansalaisyhteiskunta tarkoittaa vapaaehtoisesti järjestäytyntä inhimillistä toimintaa ja yhteisöjä, jotka eivät kuulu yksityiseen tai julkiseen sektoriin. Siitä voi käyttää myös nimeä kolmas sektori. Tällaisia toimijoita ovat esimerkiksi yhdistykset ja järjestöt kuten vaikka urheiluseura ja 4H –yhdistys.

Lähidemokratia tarkoittaa käytännössä toimivaa kuntaa, jossa kuntien asukkaat, kunnan päättäjäiksi äänestetyt poliitikot, asukkaiden yhdistykset ja kunnan asukkaat toimivat, suunnittelevat ja sopivat asioita yhdessä.

Lähiyhteisö tarkoittaa tässä niiden ihmisten joukkoa, jotka asuvat ja/tai toimivat samalla alueella kuten kylässä tai kaupunginosassa.

Pienalue on kunnan pienin osa-alue, esimerkiksi kylä tai sen osa.

Osallisuus on sitä, kun ihminen kokee olevansa osallinen omassa yhteisössään ja suomalaisessa yhteiskunnassa, tekee työtä, harrastaa, osallistuu ja vaikuttaa.

Vaikuttaminen on toimintaa, jonka tavoitteena on muuttaa henkilöiden tai ihmisryhmän käsityksiä jostakin asiasta tai ilmiöstä.

YMPÄRISTÖ

Kierrätys

Ympäristön huoltaminen

NIMI:

KERÄÄ

LEIMAA TEHTÄVIEN MUKAAN.

YRITTÄMINEN JA TYÖELÄMÄ

Työskentely

Suunnittelu / ammatteihin tutustuminen

NIMI:

KERÄÄ

LEIMAA TEHTÄVIEN MUKAAN.

YHTEISKUNTA

Liikennetaidot

Meidän Suomi ja EU

Vaikuttaminen ja historia

NIMI:

KERÄÄ

LEIMAA TEHTÄVIEN MUKAAN.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI		
SUOMI FINLAND		
	MEHILÄINEN	
	MAIJA	
	01.01.2020	
	KOULUN NIMI	
	<i>Maija Mehiläinen</i>	

Tulosta seuraavilta sivuilta kortit ja leikkaa. Kortteja on erilaisia: **A**, **AB** ja **ABC**.

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Suomen Kylät
Finlands Byar

Maa- ja metsätalousministeriö

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAIKVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines and a dashed box on the left.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Four horizontal lines for writing, with a large bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

KANSALAISVAIKUTTAMISEN AJOKORTTI

SUOMI | FINLAND

Form with four horizontal lines for writing, each preceded by a vertical line and a bracket on the left side.

Jarmo Röksä & Mikko Äärynen (toim.)

Kylät ja koulut

– Kylätoiminnan ja oppilaitosten yhteistyön ja kansalaisvaikuttamisen kehittäminen maaseudulla

Maa- ja metsätalousministeriön rahoittaman Kylätoiminnan ja oppilaitosten yhteistyön kehittäminen maaseutualueilla (työnimenä Kylät ja koulut) -hankkeen tavoitteena oli edistää maaseudun elinvoimaisuutta mahdollistamalla ihmisten osallisuutta ja kehittämällä lähidemokratiaa koulujen ja niiden lähiympäristöjen kanssa tehtyjen kokeilujen avulla. Hankkeessa toteutettujen kokeilujen avulla luotiin monistettava malli lasten ja nuorten osallisuuden lisäämiseksi ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden edistämiseksi. Vaikka hanke on toteutettu maaseutu ympäristössä, voidaan aktiivisen kansalaisen ajokorttia soveltaa myös kaupunkikouluissa.

Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 106

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Suomen Kylät
Finlands Byar

Maa- ja metsätalousministeriö